

Kisebbségi–nyelvi jogok egykor és ma

Fedinec Csilla–Cserniczkó István

Nyelvtörvény Saga Ukrajnában: a lezáratlan 2012-es fejezet

The Saga of Language Law in Ukraine: the Unaccomplished Chapter of the Year 2012

The Ukrainian policy on state language has been permanently on agenda during the last two decades of the independence of the state. An important stage represents the new law on languages passed in 2012. The Law of Ukraine on the fundamentals of the state language policy – besides the fact that just like the Constitution and its predecessor from 1989, defines Ukrainian as the only state language – provides that in administrative districts where the rate of users of a certain language reaches 10% of the population the minority language can be used alongside with the state language in public administration, in the work of organs of self-governments, court proceedings, public life, education etc. However, politicians, political analysts, linguists and intellectuals have various theoretical and practical concerns in this regard. In our study we examine the era of this unfinished course between May and September 2012.

Az ukrajnai nyelvpolitika az ország függetlenségének immár több mint két évtizede alatt gyakorlatilag folyamatosan napirenden volt. Egyik fontos szakasza 2012-ben az új nyelvtörvény elfogadása. Tanulmányunkban e lezáratlan folyamatnak alapvetően 2012 májusa és szeptembere közé eső időszakát elemezzük.

1. Nyelvmegtartók és nyelvvesztők

„A Szovjetunió felbomlásával az utódállamok eltérő etnikai-nyelvi viszonyokat örökölt meg. Ha Ukrajnát és közvetlen szomszédait vesszük, nyilvánvaló, hogy nem homogén nemzetállamokról van szó. Ezekben az országokban a népszámlálási adatok alapján a lakosságnak mintegy 20–25%-a tekinthető kisebbségnek – etnikai hovatartozás tekintetében. Nyelvi vonatkozásban azonban igen eltérő erejű és szerkezetű kisebbségekről van szó, illetve specifikus helyzetet teremt a magát orosz anyanyelvűként, de nem orosz nemzetiségűként identifikálók jelenléte. Ukrajna szempontjából a legfontosabb

sajátosság, hogy nem kis létszámú etnikumokból adódik össze a saját kisebbsége, hanem egy meghatározó kisebbség, az oroszok teszik ki annak mintegy 80%-át. Az összes többi kisebbség egyenkénti aránya 1% alatti, s összességében (az oroszok nélkül) sem érik el az 5%-ot. A lakosság közel 30%-a az oroszot tartja anyanyelvének, s mindössze 3%-nyian vannak azok, akik nem az ukránt és nem az oroszot tartják anyanyelvüknek, hanem valamely kisebbségi nyelvet. A legerősebb a nyelvmegtartás (90% fölött) az oroszok, a magyarok, a krími tatárok és a románok esetében, illetve a másik végponton (20% alatt) a belaruszok, lengyelek, németek, görögök, zsidók találhatóak.”¹ Ukrajnát közigazgatásilag 24 megye, 1 autonóm köztársaság, valamint Kijev főváros és Szevasztopol városa alkotja. A 24 megyéből a 2001-es népszámlálás adatai szerint 7-ben haladja meg az orosz nemzetiségűek részaránya a 10%-ot, egyben, Csernyivci megyében a románoké, Kárpátalján a magyaroké, illetve a Krím-félszigeten az oroszoké és a krími tatároké egyaránt. Kijevben és Szimferopolban szintén magasabb az orosz nemzetiségűek aránya 10%-nál. Ezekből a sajátosságokból adódóan csak olyan nyelvtörvénynek lehet gyakorlati jelentősége az oroszokon kívül más kisebbségekre kiterjedően is, ha az 10%-hoz köti a nyelvi jogokat. E fölött valóban csak orosz kérdéssé redukálná.

1. táblázat. A 10%-os arányt meghaladó ukrajnai kisebbségek aránya az egyes közigazgatási egységekben (2001)

Közigazgatási egység	Nemzetiség	%
Csernyivci megye	román	12,5
Dnyipropetrovsk m.	orosz	17,6
Donyeck megye	orosz	38,2
Harkiv megye	orosz	25,6
Herszon megye	orosz	14,1
Kárpátalja megye	magyar	12,1
Krím AK	orosz	58,5
	krími tatár	12,1
Luhanszk megye	orosz	39,0
Mikolajiv megye	orosz	14,1
Odesza megye	orosz	20,7
Zaporizzsja megye	orosz	24,7
Szevasztopol város	orosz	71,6
Kijev főváros	orosz	13,1

Forrás: <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/> (2012-05-20)

¹ Fedinec Csilla: A magyar kisebbség kérdése az ukrán etnopolitikai gondolkodásban. In: Bárdi Nándor – Tóth Ágnes (szerk.): *Asszimiláció, integráció, szegregáció. Párhuzamos értelmezések és modellek a kisebbségkutatásban*. Budapest, Argumentum, 2011. 369.

*Fedinec Csilla, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézete Cserniczkó István, II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Beregszász)

A táblázat egyrészt csak a megyei szintet tartalmazza, de az ez alatti, járási, illetve települési szinten is érvényesíthetők a külön nyelvi jogok, másrészt a hivatalos adatokat tükrözi, s egy törvény végrehajtása során csak hivatalos adatokat vehetnek figyelembe. Ám mint többek között Dominique Arel is felhívta rá a figyelmet, ha a 2001-es census során nem az anyanyelvre, hanem a leggyakrabban használt nyelvre kérdeztek volna rá, akkor jóval magasabb volna az orosz, és alacsonyabb az ukrán nyelvet választók aránya Ukrajnában.² Ha megvizsgáljuk a 2. és 3. táblázat adatait, látnunk kell, hogy ez a vélekedés nem alaptalan, hiszen számos nemzeti kisebbség képviselőinek – sőt: az ukránoknak is – jelentős része orosz ajkúnak tekinti magát. 100 kisebbségi ukrán állampolgár közül 77 orosz nemzetiségű, s a kisebbségi nyelveket beszélők között 100-ból 91-nek az anyanyelve az orosz (4. táblázat).

2. táblázat. *Ukrajna lakossága anyanyelv és nemzetiség szerint a 2001-es census adatai alapján*

NEMZETISÉG ÉS ANYANYELV	FŐ	%
ukrán nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	31.970.728	66,27
orosz nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	328.152	0,68
ukrán anyanyelvű nemzeti kisebbségek	278.588	0,58
UKRÁN ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	32.577.468	67,53
orosz nemzetiségű orosz anyanyelvűek	7.993.832	16,57
ukrán nemzetiségű orosz anyanyelvűek	5.544.729	11,49
orosz anyanyelvű nemzeti kisebbségek	735.109	1,52
OROSZ ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	14.273.670	29,59
kisebbségek, akiknek anyanyelve és nemzetisége megegyezik	1.129.397	2,34
kisebbségek, akik valamely más kisebbség nyelvét tekintik anyanyelvüknek	260.367	0,54
KISEBBSÉGI ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	1.389.764	2,88
UKRAJNA ÖSSZESEN	48.240.902	100

Összeállítva az alábbiak alapján: <http://www.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/> (2012-05-20)

² Vö.: Arel, Dominique: Interpreting „Nationality” and „Language” in the 2001 Ukrainian Census. *Post-Soviet Affairs* 2002, 18 (3). 213–249.

3. táblázat. *Ukrajna kisebbségi (nem ukrán nemzetiségű) polgárai nemzetiség és anyanyelv szerint a 2011-es népszámlálás adatai alapján*

Kisebbségi	Fő (%)	Ebből:	fő	az összlakosság %-ában	a kisebbségek %-ában
Nemzetiség szerint	10.699.209 (22,18%)	Orosz	8.334.141	17,28	77,89
		Egyéb	2.365.068	4,90	22,11
Anyanyelv szerint	15.663.434 (32,47%)	Orosz	14.273.670	29,59	91,13
		Egyéb	1.389.764	2,88	8,87

2. Államnyelv kontra kisebbségi nyelvek

Az ukrán nyelv államnyelvi státusának törvénybe foglalása az 1989-ben elfogadott nyelvtörvény révén az egyik első lépés volt Ukrajna deszovjetizálása és függetlensége felé, állapítja meg Laada Bilaniuk.³ A nyelvtörvény 1989-es elfogadása egyben a nyelvpolitikai irányváltást is jelezte: elfordulást a korábbi szovjet iránytól.

A függetlenség első időszakában az ukrán nemzet- és nyelvpolitika toleránsan viszonyult a kisebbségekhez. Az 1991-et követő első években elfogadott normatív dokumentumok (Ukrajna nemzetiségi jogainak nyilatkozata, 1991; Ukrajna törvénye a nemzeti kisebbségekről, 1992) garantálják a jogot az anyanyelv használatára a társadalmi élet minden területén. A még a függetlenség elnyerése előtt, 1989-ben elfogadott nyelvtörvény értelmében azokon a területeken, ahol a nemzetiségi kisebbség a lakosság többségét alkotja (aránya 50% fölötti), az állami és társadalmi szervek, vállalatok, intézmények működése során engedélyezi az államnyelv mellett a kisebbség nyelve használatát is.

Az 1996-ban elfogadott alkotmányban az országban *de facto* fennálló többnyelvűség ellenére a politikusok a *de jure* egynyelvűség mellett döntöttek, amikor a 10. cikkelyben rögzítették, hogy Ukrajna egyetlen államnyelve az ukrán. A hivatalos egynyelvűség melletti döntés Aneta Pavlenko⁴ szerint minden bizonnyal a korábbi történelmi korszakokban zajló erősza- kos oroszosítással szembeni ellenállásként értelmezhető.

³ Bilaniuk, Laada: Contested Tongues: *Language Politics and Cultural Correction in Ukraine*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2005.

⁴ Pavlenko, Aneta: Russian as a lingua franca. *Annual Review of Applied Linguistics* 2006 (26): 78–99.

A nyelvpolitika hivatalos egynyelvűség melletti elkötelezettségét jelzi az is, hogy az alkotmánybíróság egy 1999-es állásfoglalása értelmében Ukrajnában nemcsak egyetlen államnyelv van (az ukrán), hanem hivatalos nyelvből is csak egy lehet, mégpedig az államnyelv: „Az államnyelv (hivatalos nyelv) alatt az a nyelv értendő, mely az állam által ráruházott jogi státusa alapján a társadalmi élet nyilvános szféráiban a kötelező érintkezés nyelve”.⁵ A „társadalmi élet nyilvános szférái” alatt az alkotmánybírák a törvényhozó, a végrehajtó és a bírói hatalom, valamint az egyéb állami szervek és az önkormányzatok munkájának, határozatainak, ügyvitelének, illetve a közöttük való együttműködésnek a területét értik.

Ugyanakkor az alkotmány kimondja: „Ukrajnában szavatolt az orosz és a többi ukrainai nemzeti kisebbség nyelvének szabad fejlődése, használata és védelme”. Az alkotmánybíróság jogértelmezése is egyértelművé teszi, hogy a helyi önkormányzatok munkájában az államnyelv mellett az orosz nyelv és más kisebbségi nyelvek is használhatók a törvények által meghatározott rendben. A taláros testület 2011. december 13-án hozott állásfoglalása pedig azt is leszögezi, hogy az ukrán mellett a bíróságokon is használhatók a kisebbségi nyelvek.⁶

Ukrajna nyelvpolitikájára jelentős hatással vannak az ország nemzetközi kötelezettségvállalásai is.⁷ A Legfelsőbb Tanács 1997-ben ratifikálta a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményt,⁸ 1999-ben pedig a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartáját.⁹ Ezzel ez a két nemzetközi dokumentum az ukrán jogrend részévé vált. Ám az ukrainai nyelv(politika)i helyzet összetettségét érzékelni lehet a karta körüli eseményekből is: az ukrán nemzeti érzelmű értelmiségi elit meggyőződése, hogy

⁵ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України від 14.12.1999 р. № 10-рп/99.

⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України „Про судоустрій і статус суддів”, Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13 грудня 2011 р. № 17-рп/2011.

⁷ Бестерс-Дільгер Юліане: Нація та мова після 1991 р. – українська та російська в мовному конфлікті. In: Андреас Капеллер (ред.): *Україна. Процеси націотворення*. Київ: Видавництво „К.І.С.” 2011. 352–364.

⁸ Закон України „Про ратифікацію Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин. №703/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*, 1998, № 14, ст. 56.

⁹ Закон України Про ратифікацію Європейської хартії, 1992 р. від 24.12.1999 р. N 1350-XIV. *Відомості Верховної Ради України* від 21.01.2000 р., № 3, ст. 24.

a karta az orosz nyelvnek kedvez az ukrán nyelv ellenében, és irreálisan széles jogokat biztosít a kisebbségi nyelvek használatára.¹⁰ A karta alkalmazását nehezíti az is, hogy máig nincs kidolgozott végrehajtási mechanizmus. A helyi önkormányzatok számára nem készült olyan törvény vagy rendelet, amely egyértelműen meghatározza, hogy az adott közigazgatási egységen belül mely nyelvekre alkalmazhatók a karta rendelkezései.¹¹

Az 1989-ben, még a Szovjetunió fennállása idején elfogadott ukrainai nyelvtörvényt 2012-ben váltotta fel új szabályozás. Az új törvény szorosán köthető a legutóbbi parlamenti ciklushoz, bár az eltelt több mint két évtizedben a nyelv, a nyelvpolitika kérdése folyamatosan napirenden volt. A nyelvtörvény tervezetével, majd a hatályos törvénnyel kapcsolatos politikai és szakmai viták ismertetése könyvnyi terjedelmet foglalna el, így alapvetően csak a külső történetre, az elfogadás körülményeinek egy szelvére áll módunkban kitérni.

Ukrajnában a VI. összehívású Legfelsőbb Tanács, azaz az ország függetlenné válása óta hatodízben megválasztott parlament 2007 ősze és 2012 ősze között ülésezett. A 450 fős parlamentben 194 képviselője volt a Régiók Pártjának, a második és harmadik legszámosabb frakció a volt narancsos koalíció két tagja, Julia Timosenko Blokkja és a kilenc pártot tömörítő Mi Ukrajnánk – Népi Önvédelem Blokk összesen 161 képviselővel, valamint önálló frakciója volt a Kommunista Pártnak és a Néppártnak. Ezenkívül egy képviselői csoport és a függetlenek alkották az ukrán törvényhozást.¹² Sajátos politikai formáció a Stabilitás és Reformok elnevezésű, ún. „parlamenti többség” létrehozása 2010 októberében 227 képviselőből, ami 53%-os többséget jelentett. A „parlamenti többséget” a Régió Pártja, a Kommunista Párt és a Néppárt adta.¹³ A legnagyobb ellenzéki tömörülés, a Timosenko Blokk vezető pártja, az Európai Néppárt pártcsaládjához tartozó Batykivcsina (tükörfordításban: Haza) elnöke, Júlia Timosenko bebörtönzése az európai nagypolitikában nem kevés rosszallást váltott ki az időszak ukrainai politikai garnitúrájával, elsősorban a Régiók Pártjával szemben, komoly szerepet játszott Ukrajna és az EU társulási megál-

¹⁰ Beregszászi Anikó – Cserniczkó István: A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája – ukrainai módra. *Kisebbségkutatás*, 2007, 2. sz. 251–261.

¹¹ Erre a hiányosságra az ukrán állam által készített hivatalos országjelentés alternatív társadalmi jelentésének szerzője, Vagyim Koleszniczenko parlamenti képviselő is felhívja a figyelmet: Общественный отчет по выполнению Европейской хартии о региональных языках или языках меньшинств. A dokumentumot lásd itt: <http://www.from-ua.com/politics/e62743796b7-2a.html> (2012-09-11)

¹² Депутатські фракції і групи Верховної Ради України шостого скликання http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site/p_fractions (2012-09-11)

¹³ Парламентська більшість у Верховній Раді України шостого скликання "Стабільність і реформи" <http://bilshist.rada.gov.ua/bilshist/control/uk/index> (2012-09-11)

lapodása aláírásának halogatásában. Időközben a hivatali hatalommal való visszaélés vádjával elítélt volt kormányfő ellen hazájában újabb eljárásokat is indítottak. Fontos emlékeztetnünk arra is, hogy az ország regnáló államfője, Viktor Janukovics a legnagyobb parlamenti párt, a Régiók Pártjának prominense, aminek nem elhanyagolható a súlya az elnöki-parlamentáris rendszerben.

Szembetűnő, hogy a kormánypárt a kisebbségi nyelvek, az ellenzék pedig az államnyelv védelmének szándékát emelte maga elé pajzsul. Mindkét fél kételkedik a másik jó szándékában, s ezzel összefüggésben egyöntetűen az orosz nyelv kérdését helyezik a konfliktus középpontjába. Az ellenzéki elképzelések nem kerültek a parlament elé, viszont a Régiók Pártja által keresztülvitt tervezet első változatával kapcsolatosan a Velencei Bizottság által megfogalmazott szakvélemény lényegi eleme egybecsengett az ellenzéki szándékokkal akkor, amikor arra utalt, hogy a dokumentum nem védi kellőképpen az államnyelvet. Nézzük meg részletesebben.

2.1. A ciklus első próbálkozása volt a Pavlo Movcsan és Volodimir Javorivszkij Timosenko Blokkhoz tartozó képviselők által 1435. számmal 2008. január 21-én beterjesztett „Törvénytervezet Ukrajna államnyelvről” című dokumentum.¹⁴ A tervezet szövege szerint a törvény célja „az ukrán nyelv mint államnyelv Ukrajna egész területén való funkcionálásának biztosítása”. A dokumentum részletesen felsorolja az államnyelv alkalmazási területeit, leszögezi, hogy használata állampolgári jog, kimondja az államnyelv védelmének szükségességét, és tartalmaz felelősségi klauzulát is. Különösen érdekes a 3. cikkely 1. és 2. pontja. Az 1. pont szerint az ukrán nyelv normáit az ukrán nyelvi szótárak tartalmazzák, ezeknek és a hivatalos kiadásuk procedúrájának jóváhagyása a kormány hatáskörébe tartozik. A 2. pont pedig többek között azzal foglalkozik, hogy az ukrán nyelv hivatalos használata során tilos sértő kifejezéseket használni a fajra, nemzetiségre, szakmára, társadalmi rétegre, életkori csoportra, nemre, nyelvre, vallásra, politikai és egyéb meggyőződésbeli nézetekre vonatkozóan, cenzúrázatlan (azaz trágár) szavakat és kifejezéseket, valamint idegen eredetű szavakat és szókapcsolatokat használni, ha azoknak van ukrán nyelvű megfelelője. A törvénytervezetet elvető szakértői értékelés szerint „nem szükséges külön törvényben védeni az ukrán nyelvet”, mert ha az államnyelv külön törvénybe lenne foglalva, akkor a kisebbségi nyelvek mindegyikére kellene alkotni egy hasonló törvényt.

¹⁴ Vö.: Проект Закону про державну мову України No. 1435 від 21.01.2008. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31410 (2012-09-11)

2.2. A következő tervezetet Jurij Hnatkevics, ugyancsak a Timosenko Blokk képviselője terjesztette be 4222. számmal 2009. március 17-én „Törvénytervezet az államnyelvről és a nemzeti kisebbségek nyelvéről Ukrajnában” címmel,¹⁵ amely a kisebbségi nyelvhasználati jogokat az 50%-ot meghaladó arányhoz köti mind települési szinten, mind az ennél szélesebb közigazgatási egységekben. A tervezet három bekezdésből álló bevezető része tartalmazza a főbb tételeket. Az első bekezdés leszögezi, hogy csak a nemzetiségi nyelvek szabad fejlődése és egyenjogúsága, a magas szintű nyelvi kultúra platformján képzelhető el a működőképes társadalom felépítése. Ukrajna minden állampolgára számára feltétel nélkül szavatolja a nemzeti-kulturális és nyelvi jogokat. A második bekezdés az ukrán nyelv államnyelvi státusával foglalkozik, leszögeve, hogy az az államiság, nemzeti sajtószerűség, etnikai identitás alapvető rekvizituma, s elengedhetetlen feltétele a több évszázadon keresztül az államiságot nélkülöző és az erőszakos nyelvi egyneműsítés politikáját elszenvető nép nemzeti újjászületésének. És végül a harmadik bekezdés azt mondja ki, hogy az egységes államnyelv Ukrajna minden állampolgára számára, függetlenül etnikai hovatartozásuktól, biztosítja az egyenlő hozzáférést az oktatáshoz, az egyenlő feltételeket a foglalkozás megválasztásához és valamely állami hivatal betöltéséhez. Ez a megfogalmazás nem más, mint hogy az egységes államnyelv hiánya nemcsak az államalkotó etnikumra nézve hátrányos, hanem a kisebbségeket is akadályozza abban, hogy egyenjogú polgárai legyenek az országnak, részesei legyenek a társadalmi konszolidációnak, mely tényezők nélkül nem képzelhető el az állam létezése. Ez a dokumentum is a tervezet szintjén maradt.

2.3. Pavlo Movcsan (Timosenko Blokk) újabb tervezetet terjesztett elő 10514. számmal 2012. május 22-én Ukrajna államnyelvről.¹⁶ „A törvény célja az ukrán nyelv mint államnyelv használatának biztosítása Ukrajna egész területén, valamint Ukrajna állampolgárai számára biztosítani a jogot az ukrán nyelvnek államnyelvként való használatára Ukrajnában.”

2.4. Mikola Katerincuk, a Mi Ukrajnánk – Népi Önvédelem Blokk képviselője jegyezte a 11014. számmal 2012. július 19-én előterjesztett, „Törvénytervezet Ukrajna államnyelvről” c. dokumentumot,¹⁷ melynek célja,

¹⁵ Vö.: Проект Закону про державну мову та мови національних меншин в Україні No. 4222 від 17.03.2009. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=34774 (2012-09-12)

¹⁶ Проект Закону про державну мову України No. 10514 від 22.05.2012. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=43508 (2012-09-12)

¹⁷ Vö.: Проект Закону про державну мову України No. 11014 від 19.07.2012. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44066 (2012-09-12)

hogy „biztosítsa az ukrán nyelvnek államnyelvként való használatát Ukrajna egész területén, biztosítsa Ukrajna állampolgárainak az államnyelv használatához fűződő jogát, a nyelvi kultúra védelmét és fejlesztését”. Az 1. cikkely 6. pontja szerint: „Ukrajnában az államnyelv kötelező használatát nem lehet úgy magyarázni, hogy ezzel tiltja vagy kisebbsíti az egyéb nyelvek használatához fűződő jogot Ukrajna területén.” Ez a dokumentum is az előzőek sorsára jutott. A tervezet egyébként nagymértékű tartalmi átfejtést tartalmaz az előzővel.

2.5. A fentiekkel szemben az ún. *Kivalov–Koleszniczenko-féle tervezet*¹⁸ mögött megvolt a kellő parlamenti erő, amely lehetővé tette a tárgysorozatba vételt és az igencsak viharos körülmények között való törvényerőre emelést. A szöveget egy hattagú bizottság dolgozta ki, melynek tagjai voltak: Szerhij Kivalov és Vadim Koleszniczenko, a Régiók Pártja parlamenti képviselői, az utóbbi a párt parlamenti frakciójának vezetője, Ruszlan Bortnyik, a Közös Cél elnevezésű országos jogvédő társadalmi szervezet elnöke, valamint három kisebbség képviselője: Arkagyij Monasztirszkij, az Ukrajnai Zsidó Alap országos jótékonyági szervezet vezérigazgatója, Aurika Bozsescu, az Ukrajnai Román Közösség egyesületi főtitkára, valamint Tóth Mihály, az Ukrajnai Magyar Demokrata Szövetség tiszteletbeli elnöke.

A törvénytervezet 2010-ben elkészült előzetes változatát – melyet Olekszandr Jefremov (Régiók Pártja), Szerhij Grinyeveckij (Litvin Blokkja) és Petro Szimonenko (Kommunista Párt) jegyezte, ez az ún. *Jefremov–Grinyeveckij–Szimonenko-féle tervezet* – a várható belpolitikai viharok ellenszereként megküldték az EBESZ Nemzeti Kisebbségi Főbiztosának és a Velencei Bizottságnak is véleményezésre.¹⁹ Mindkét szakvélemény alapvetően negatív véleményt fogalmazott meg a dokumentummal kapcsolatban, melynek lényegi elemei közel álltak az ellenzék által folyamatosan hangoztatott állásponhoz: a tervezet nem védi kellőképpen az államnyelvet. A 2010-es, a nemzetközi szervezetek által is véleményezett és a 2011-es, a parlamenthez beterjesztett változat címében is eltér egymástól: az előbbi dokumentum egy nyelvtörvény tervezete, az átdolgozott változat

¹⁸ Vö.: Проект Закону про засади державної мовної політики No. 9073 від 26.08.2011. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=41018 (2012-09-12)

¹⁹ Assessment and Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities on the Draft Law "On Languages in Ukraine" (No.1015-3) http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/article/news_left?art_id=235755&cat_id=37486 (2012-09-12); European Commission for democracy through law (Venice Commission) Opinion on the draft law on languages in Ukraine (Venice, 25-26 march 2011) [http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD\(2011\)008-e.pdf](http://www.venice.coe.int/docs/2011/CDL-AD(2011)008-e.pdf) (2012-09-12)

azonban a „Törvény az állami nyelvpolitika alapjairól” címet viseli. Mindkét tervezet azonos abban, hogy miközben az ukránt az egyetlen államnyelvnek tekinti, azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv beszélői eléri a 10%-os arányt, a kisebbségi nyelv az államnyelv mellett használható lehet az államigazgatásban, az önkormányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb. „A két tervezet közötti egyik alapvető különbség azonban az, hogy az új dokumentumból kimaradt a 7., az ukrán–orosz kétnyelvűségről, ennek a bilingvizmusnak a történeti hagyományairól, illetve az orosz nyelv széles körű elterjedtségéről szóló cikkely, melyet erősen vitatott a nemzeti politikai és értelmiségi elit. A két tervezet abban is eltér egymástól, hogy míg az előző a kisebbségi nyelvek használatának jogát az adott nyelvet használók aránya alapján kívánta biztosítani, az utóbbi tervezet a népszámlálások anyanyelvi adatorára alapozva biztosítja a kisebbségi nyelv hivatalos/hivatali használatához a jogot egy-egy közigazgatási egység (megye, járás, város, városi típusú település vagy falu) területén. Az eltérés azért lényeges, mert számos ukrain kisebbségi nyelvű közösség a mindennapokban nem anyanyelvét, s nem is az államnyelvet, hanem az orosz nyelvet használja, sőt: a magukat ukrán nemzetiségűnek vallók között is sokan vannak, akik a mindennapokban oroszul beszélnek.”²⁰

3. A Kivalov–Koleszniczenko-féle tervezet parlamenti útja

Az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvénytervezetet a névadó parlamenti képviselők regisztráltatták be 9073. számmal 2011. augusztus 26-án, és 2012 februárjában kezdte tárgyalni a törvényhozás. 2012. május 23-án Volodimir Javorivszkij (Timosenko Blokk) a Kivalov–Koleszniczenko-féle tervezet visszavonására vonatkozó előterjesztéssel élt.

A vitának nem csak szorosán vett tartalmi, hanem szimbolikus elemei is széles médianyilvánosságot kaptak. Ilyen többek között az ülésteremben többször kitört verekedés, vagy például május 24-én a tervezet kapcsán a parlamentben felszólaló Koleszniczenkónak nemcsak a mondanivalójával foglalkozott a sajtó, hanem azzal is, hogy egy fehér pólóban jelent meg, melynek mellrészén Puskin portréja, az orosz zászló színei voltak

²⁰ Cserniczkó István – Ferenc Viktória: A kisebbségi nyelvhasználat jogi keretei és azok gyakorlati alkalmazhatósága Kárpátalján. In: Kántor Zoltán – Eplényi Kata (szerk.): *Magyar nyelvpolitika a 21. században.* (Nemzetpolitikai tanulmányok 1.) Budapest: Nemzetpolitikai Kutatóintézet, Lucidus Kiadó, 2012. 219.

láthatók, a hátán pedig „Az orosz nyelvért! Az egységünkért!” felirat volt olvasható.²¹

A viharok ellenére a törvényhozás június 5-én első olvasatban rábólintott a tervezetre. Az ellenzék ezt követően is többször sikertelenül indítványozta a tervezet visszavonását.²² Június 6-án Jurij Karmazik (Mi Ukrainánk Blokk) nyújtott be javaslatot a tervezet visszavonására, június 14-én pedig ismét Javorivszkij hivatkozással „a nagyszámú negatív szakértői véleményre, valamint a népképviselők személyes felelősségének fokozása érdekében” kézfelemeléses nyílt szavazást javasolt. Június 18-án Volodimir Mojszik (Mi Ukrainánk Blokk) azt vetette fel, hogy a tervezetet publikálják a parlament hivatalos lapjában, és ily módon bocsássák össznépi vitára. Azonban az ellenzék egyetlen kezdeményezése sem jutott el érdemi tárgyalásig, így került sor július 3-án a végszavazásra.

A július 3-i, keddi nap különleges izgalmakat tartogatott. A végszavazás eredetileg nem szerepelt a napirenden, a házelnököt, Volodimir Litvint elszólították egy tanácskozással az államelnöki hivatalba, amely jócskán elhúzódott, így a nap végére se tudott odaérni a parlamentbe, amikor – tudtán kívül – a végszavazásra sor került. A végszavazással kapcsolatban felhozott formai kifogások sora igen hosszú: nem egyezik a leadott szavazatok száma és a parlamentben jelen levők száma, olyan képviselő is „szavazott”, aki akkor épp külföldön tartózkodott (a szavazás egyébként a képviselői igazolvány felmutatásával történt, tehát név szerinti szavazás volt); több képviselő utólag visszavonta a szavazatát, mondván, hogy nem is szavazott, illetve az is előfordult, hogy egyes képviselők utólag kérték szavazatuk regisztrálását, mondván, ők valójában szavaztak; az ellenzék „megrohmozta” a házelnöki pulpitust, súlyos verekedés tört ki a házszabálytól való eltérés elleni tiltakozásul; utólag az ellenzék azt is felrótta, hogy a szavazásra feltett kérdés csak közvetetten vonatkozott a tárgyra.²³

Az történész akadémikus házelnök, a Néppárt elnöke, Volodimir Litvin reakciójából a történésekre egyértelmű volt, hogy nem tudott a végszavazásról, és hogy szándékosan tartották távol az ülésteremtől. A július 4-i parlamenti plenáris ülésén – a törvényhozás honlapján megjelent hivatalos

²¹ Колесніченко каже, що його обіцяли розіпнути на березі. *Українська правда*, 25 травня 2012. <http://www.prawda.com.ua/news/2012/05/25/6965295/> (2012-09-17)

²² Vö.: Законодавство України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws> (2012-09-13)

²³ A szavazás eredménye a Legfelsőbb Tanács honlapján: Поіменне голосування про проект Закону про засади державної мовної політики (№ 9073) - в цілому 03 / липень / 2012. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/radac_gs09/go1_karta_zal3?g_id=29379 (2012-09-17)

²⁴ Sajtókommentárok: Хто голосував за мовний законопроект, 03.07.2012. <http://www.unian.ua/news/512686-hto-golosuvav-za-movnij-zakonoproekt.html> (2012-09-17); Одинадцять депутатів відкликали свої голоси за "мовний" закон. *Українська правда*, 05 липня 2012. <http://www.prawda.com.ua/news/2012/07/5/6968091/> (2012-09-17) stb.

információ szerint – kijelentette: az előző napon 14.30-ra az államfői hivatalba hívták, ahol a megbeszélés körülbelül 20 órakor ért véget. Ugyanekkor az egyik parlamenti képviselő azt mondta: „Átvertük őket, mint macskát a palánkon.” „Átverték, elsősorban engem” – reagált erre a házelnök Litvin. „De, összességében, átverték Ukrainát, átverték a népet. És úgy gondolom, hogy ennek gyümölcsén még sokáig rágódhatunk” – tette hozzá a parlament elnöke. Ezt követően Litvin kérte, hogy ilyen körülmények között fogadják el a lemondását.²⁴ A házelnök elhagyta a parlamentet.

Sztepan Kurpilj és Jurij Odarcenko (Timosenko Blokkja), Mikola Tomenko (Timosenko Blokk) és Arszenyij Jacenyuk (Mi Ukrainánk – Népi Önvédelem Blokk) már július 4-én kérték a szavazás törlesztését, a házszabályok megsértésére hivatkozva. Párttársuk, Igor Palica pedig 10 700. számmal törvénytervezetet jegyeztetett be „az ukrán nyelv kötelező ismeretéről és használatáról”, mely szerint állami hivatalt csak az viselhet, aki tökéletesen beszél az ukrán nyelvet, munkája során köteles az államnyelvet használni, s ettől csak abban az esetben térhet el, ha olyan külföldi partnerrel kerül kapcsolatba, aki nem tud ukránul.²⁵

A házelnök hosszasan lebegtette lemondását, illetve a házszabályok betartásának kivizsgálását tartotta szükségesnek. Végül július 31-én mégiscsak aláírta a törvénytervezetet, és továbbította az államfőhöz aláírásra. A Szabad Európa Rádió tudósítása szerint Litvin döntését azzal kommentálta: „ha a parlamenti elnök egyetlen javaslatát sem fogadják el, akkor haladéktalanul köteles aláírni a hozzá beadott törvényt.”²⁶ Augusztus 8-án Viktor Juscsenko elnök is aláírta „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szövegű, 5029-VI. sz. törvényt, amely augusztus 10-én lépett hatályba.²⁷

A történet azonban ezzel közel sem jutott nyugvópontra parlamenti életét illetően sem. Egyrészt augusztus 14-én Jurij Karmazin (Mi Ukrainánk – Népi Önvédelem Blokk) indítványozta a törvény hatálytalansítását, másrészt augusztus 28-án Hennagyij Moszkalj (Mi Ukrainánk – Népi Önvédelem Blokk), engedékenyebb hangnemet ütött meg azzal, hogy a javaslatba belefoglalta: tekintsenek el a nyelvtörvénnyel kapcsolatos egyébként súlyos kifogásoktól, viszont a törvény 7. cikkelyében felsorolt regionális vagy kisebbségi nyelvek sorát egészítsék ki a „hucul”-l. Az indoklás szerint: „a hucul nyelv Ukraj-

²⁴ Plenарне засідання 4 липня 2012 року (Інформаційне управління) http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/publish/printable_article?art_id=314669 (2012-09-17)

²⁵ Нардеп Палиця хоче зобов'язати чиновників говорити на роботі тільки українською. 04.07.2012. <http://www.unian.ua/print/512962> (2012-09-17)

²⁶ Дмитро Шурхал: Литвин підписав мовний закон із думкою про округ? 31.07.2012. <http://www.radiosvoboda.org/content/article/24662659.html> (2012-09-17)

²⁷ Закон України "Про засади державної мовної політики". *Офіційний вісник України*, 2012, No. 61, ст. 2471.

na nyugati régióinak többségén elterjedt, mégpedig Kárpátalja keleti részén (Rahói járás), Csernyivci megye nyugati végében (Vizsnyicki, Putilszkij járás), Ivano-Frankivszk megye délnyugati járaiban (Verhovinai, Kolomijai, Koszivszkij és Nadvirnianszkij járás), valamint még Románia Szucsavai területének déli vidékein is. A hucul nyelv magvát a Prut, a Cseremos, a Puhala folyók felső folyása mentén beszélt nyelvjárások alkotják. A hucul nyelven belül számos, egyedi sajátosságokkal jellemezhető övezet különíthető el, ám ezek lényeges elemeiben egységben jellemezhetők. Területileg a hucul nyelv a Huculföld néprajzi régióban használatos, amelyen a huculok mint néprajzi csoport élnek.²⁸ Ugyanő szeptember 3-án pedig a „lemkó”-ra tett javaslatot: „a lemko nyelv a Kárpátok gerincének mindkét oldalán és Kárpátalja nyugati járaiban is elterjedt. Emellett ezen a nyelven beszélnek Kelet-Szlovákiában és Lengyelország egyik keleti vajdaságában. Egyes kutatók úgy vélik, hogy Ukrajnában él az összes lemko közel fele mint Lengyelországból áttelepültek és mint Kárpátalja több járásának őslakosai. A lemko nyelv a 14–16. században alakult ki a Lengyelország felől érkező áttelepülés következményeként.”²⁹

Olekszandr Csernomorov (Régiók Pártja) pedig szeptember 21-én 11 243-as számmal olyan módosító javaslatot terjesztett elő, melynek célja „Ukrajna orosz és orosz nyelvű lakossági nyelvi jogainak védelme”. Az indoklásban többek között azt olvassuk: „A hatályba lépett törvény jelentős mértékben figyelembe veszi a nemzeti kisebbségek érdekeit, ám nem veszi figyelembe az Ukrajna területén élő és őslakos oroszok érdekeit, akik a nagyszámú orosz nyelvű állampolgárral együtt a legszámosabb nyelvi csoportot képezik.”³⁰

Ahogy az várható volt, a nyelvkérdés erősen tematizálta a 2012. októberi parlamenti választásokat is, a nyelvtörvényt minden párt felhasználta a kampányban, ki-ki a saját álláspontja mentén. Kéziratunk lezárásának pillanatában, 2012. szeptember végén egyedül az biztos, hogy messze nem értünk a történet végére.

²⁸ Проект Закону про внесення зміни до статі 7 Закону України "Про засади державної мовної політики" щодо доповнення переліку регіональних мов або мов меншин України гуцульською мовою. No. 11112 від 28.08.2012. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44194 (2012-09-17)

²⁹ Проект Закону про внесення зміни до статті 7 Закону України "Про засади державної мовної політики" щодо доповнення переліку регіональних мов або мов меншин України лемківською мовою. No. 11139 від 03.09.2012. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44228 (2012-09-17)

³⁰ Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про засади державної мовної політики" (стосовно посилення захисту мовних прав російського та російськомовного населення України) http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44456 (2012-09-24) Az őslakó státus felemlgetése egyébként ismét csak egy olyan kérdés, amiről két évtizede zajlanak több-kevesebb intenzitással viták az országban.

4. A 2012-es nyelvtörvény néhány gyakorlati vonatkozása

Az „Ukrajna törvénye állami nyelvpolitika alapjai” című dokumentum – amellett, hogy az alkotmányhoz és 1989-es elődjéhez hasonlóan az ukránt definiálja az ország egyetlen államnyelveként – lehetővé teszi, hogy azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv beszélői elérik a 10%-os arányt, a kisebbségi nyelv az államnyelv mellett használható lehet az államigazgatásban, az önkormányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb. Ám a jogszabály kapcsán számos elméleti és gyakorlati problémát vetettek fel politikusok, politológusok, nyelvészek, értelmiségiek.

4. táblázat. Ukrajna lakosságának megoszlása nemzetiség és anyanyelv szerint a 2001. évi census adatai alapján

	Az adott nemzetiség képviselőinek		Anyanyelve és nemzetisége azonos	
	száma	aránya (%)	szám	%
Ukránok	37.541.693	77,821	31.970.728	85,16
Oroszok*	8.334.141	17,276	7.993.832	95,92
Beloruszok*	275.763	0,572	54.573	19,79
Moldávok*	258.619	0,536	181.124	70,04
Krími tatárok*	248.193	0,514	228.373	92,01
Bolgárok*	204.574	0,424	131.237	64,15
Magyarok*	156.566	0,325	149.431	95,44
Románok*	150.989	0,313	138.522	91,74
Lengyelek*	144.130	0,299	18.660	12,95
Zsidók*	103.591	0,215	3.213	3,10
Örmények*	99.894	0,207	50.363	50,42
Görögök*	91.548	0,190	5.829	6,37
Tatárok	73.304	0,152	25.770	35,15
Cigányok*	47.587	0,099	21.266	44,69
Azerbajdzsánok	45.176	0,094	23.958	53,03
Grúzok	34.199	0,071	12.539	36,66
Németek*	33.302	0,069	4.056	12,18
Gagauzok*	31.923	0,066	22.822	71,49
Koreaiak	12.711	0,026	2.223	17,49
Üzbégek	12.353	0,026	3.604	29,18
Csuvasok	10.593	0,022	2.268	21,41
Szlovákok*	6.397	0,013	2.633	41,16
Karaimok*	1.196	0,002	24	2,01
Krimcsakok*	406	0,001	21	5,17
Egyéb	322.054	0,668	46.888	14,50
Összesen	48.240.902	100,00	41.093.957	85,18

Forrás: <http://www.uncpd.kiev.ua/ucipr/ukr/stat/census/01/03.pdf>
(State Statistics Committee of Ukraine)

*-gal azokat a nemzetiségeket jelöltük, melyek nyelvére kiterjed a jogszabály.

Az egyik ilyen vitatott kérdés a törvény hatálya alá vont nyelvekkel kapcsolatos. Az újonnan elfogadott törvény hatálya a 7. cikkely 2. bekezdése értelmében az alábbi közösségek nyelveire terjed ki: az orosz, a belarusz, a bolgár, az örmény, a gagauz, a jiddis, a krími tatár, a moldáv, a német, az újgörög, a lengyel, a roma, a román, a szlovák, a magyar, a ruszin, a karaim és a krimcsak. Az említett kisebbségek helyzete, nyelvhasználati igényei és lehetőségei között azonban jelentős eltérések mutatkoznak. Az Ukrajnában gyakran superkisebbségként, az ukrán nemzetet és nyelvet fenyegetőként emlegetett többmilliós orosz mellett olyan közösségek nyelve is szerepel a jogszabályban, melyeknek alig van anyanyelvi beszélője az országban (lásd a 4. táblázatot).

Sokak véleménye szerint ez a dokumentum elsősorban az orosz nyelv helyzetét erősítheti Ukrajnában az ukránnal szemben, hisz ennek révén az orosz az egész ország területén hivatalos nyelvvé válna, anélkül, hogy államnyelvi státust nyerne (amely státus biztosításához alkotmánymódosításra, ehhez pedig kétharmados parlamenti többségre volna szükség). Azok száma is jelentős, akik állítják: a törvény 7. cikkelyének idézett bekezdésében említett nyelvek beszélői közül csak az oroszok élhetnek majd a gyakorlatban is a törvény biztosította jogokkal, másoknak erre kevés esélyük lesz. Kérdéses például, miként élhetnek jogaikkal az olyan (egyéb-ként kiemelten veszélyeztetett) kisebbségi nyelvek képviselői (mint pl. a karaimok vagy krimcsakok), akik körében az anyanyelvi beszélők száma elenyésző, és egyetlen közigazgatási egységen belül sem érik el a 10%-os arányt. A karaimok száma a 2001. évi népszámlálás adatai szerint 1196 fő volt (közülük 24-nek anyanyelve a karaim), a krimcsak nemzetiségűek száma pedig mindössze 406 (21-en vallották anyanyelvüknek a krimcsak nyelvet).

A 2001-es népszámlálás adatsorában egyáltalán nem szerepel a ruszin nyelv. Nem véletlenül. A Kárpátok keleti oldaláról származó, de több évszázada a mai Kárpátalja területén élő népcsoportnak az ukrántól eltérő identitását és saját irodalmi nyelvének kialakítását a huszadik század első felében erőteljesen támogatta Magyarország nemzetiség- és nyelvpolitikája. Aztán a második világháború után a Szovjetunió a ruszinokat automatikusan ukránként tartotta nyilván, és betiltotta a közösség identitásában jelentős szerepet betöltő görög katolikus egyház működését is. Ukrajna a Szovjetunió politikáját folytatja a ruszinok kapcsán: hivatalosan nem ismeri el sem a ruszin nemzetiség, sem a ruszin nyelv létét. Ukrajna hivatalos álláspontja szerint a ruszinok az ukrán nemzet egyik néprajzi csoportja, az általuk beszélt nyelv pedig az ukrán egyik nyelvjárása. Az ukrán nyelvészet Kárpátalja keleti szláv nyelvváltozatait az ukrán nyelv délnyugati nyelvjárásai régiója kárpátaljai nyelvjárásai cso-

portjának tekinti.³¹ Egy *Bevezetés a szláv filológiába* című ukrán nyelvű felsőoktatási tankönyv szerzője szerint elfogult politikai érvekre alapozva nyugati kutatók terjesztik a ruszinnak mint önálló szláv nyelvnek a szeparatista ideológiáját.³²

A 2001. évi népszámlálás alkalmával Kárpátalján 10 090 fő (a megye összlakosságának 0,80%-a, a kárpátaljai ukrán nemzetiségűek 0,99%-a) vallotta magát ruszin nemzetiségűnek, és közülük 6724 (66,6%) a ruszint tekintette anyanyelvének.³³ Ez az adat azonban nem mérvadó, mert a választható nemzetiségek között nem szerepelt a „ruszin”, ami nyilvánvalóan befolyásol(hat)ta a válaszadókat. A magukat ruszin nemzetiségűnek vallókat a statisztikákban az ukránok között, az ukrán nép egyik néprajzi csoportjaként tartják számon.

A ruszin kérdés azonban, ha lesz rá politikai szándék, könnyen rendezhető a következő népszámlálás alkalmával, ha a népszámlálási íven szabadon bevallható nemzetiséggé válik a ruszin is.

5. Következtetések

Az új ukrán nyelvtörvénnyel kapcsolatban olyan vélemények is megjelentek, melyek szerint a jogszabály valójában nem a kisebbségi nyelvek védelmét és nem is a két- vagy többnyelvűséget szolgálja, hanem egyértelműen az egynyelvűség és az orosz nyelv pozícióit erősíti. Michael Moser bécsi nyelvész egyik interjújában az ukrainai nyelvi szituáció kapcsán kijelentette: „A jelenlegi helyzetben, bármennyire is paradoxon, a hivatalos egynyelvűség lényeges feltétele az ország gyakorlati többnyelvűségé-

³¹ Галас Б. (ред.): *Українська мова на Закарпатті у минулому і сьогодні*. Матеріали науково-практичної конференції (Ужгород, 5-6 травня 1992 р.). Ужгород, 1993.; Німчук Василь: *Закарпатський говір*. In: *Українська мова. Енциклопедія*. Київ: Видавництво „Українська енциклопедія” ім. П. Бажана, 2000. 174–176; Кочиш Михайл: *О русинском как литературном языке*. In: Zoltán András (szerk.): *In memoriam István Udvari (1950–2005)*. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, 2011. 189–195; Савойська Світлана: *Мовно-політичний сепаратизм як фактор дестабілізації єдності українського суспільства в умовах пострадянської трансформації*. Київ: ВЦ „Просвіта”, 2011. 285–286.

³² Лучик В.: *Вступ до слов'янської філології*. Київ: Видавничий центр „Академія”, 2011. 18.

³³ Ільтьо І. (ред.): *Національний склад населення та його мовні ознаки (статистичний бюлетень)*. Ужгород: Закарпатське обласне управління статистики, 2003; Kuzio, Taras: *The Rusyn question in Ukraine: Sorting out fact from fiction*. *Canadian Review of Studies in Nationalism* XXXII (2005): 1–15.

nek”.³⁴ Sokan gondolkodnak hasonlóan az ukrán társadalomban, s nem is teljesen alaptalanul. Ha ugyanis az orosz második államnyelvi státust nyer, vagy akár csak – az új törvénynek megfelelően – országos szinten hivatalos nyelvi státusba kerül, még kevesebb motiváció lesz arra, hogy a keleti és déli régiók többségben orosz ajkú lakossága elsajátítsa és használja az ukrán nyelvet. „A de jure és a de facto kétnyelvűség viszonyát illetően azt is számításba kell vennünk – írja Bartha Csilla³⁵ –, hogy ténylegesen az egyformán hivatalos státust élvező nyelvek közösségeire jellemző legkevésbé, hogy maguk a beszélők mindennapjaikban két nyelvet rendszeresen használjanak, hiszen éppen az azonos jogi garanciák biztosítják, hogy az emberek minden helyzetben saját nyelvükön érintkezhessenek”. Számos konkrét eset – például Katalónia spanyol–katalán hivatalos kétnyelvűsége – igazolja, hogy „valójában kevesebb kétnyelvű egyén van a kétnyelvű, mint az úgynevezett egynyelvű országokban. Ezért nem mindig érzékeljük, hogy a kétnyelvű országok nem a kétnyelvűség támogatására jöttek létre, hanem hogy garantálják ugyanazon nemzet két vagy több nyelvének fenntartását és használatát” – állapítja meg William Mackey.³⁶

Az új ukrán nyelvtörvény kapcsán felmerül a kérdés: kinek van igazsága? Azoknak, akik szerint jelentős és reális veszélyeket hordoz magában a közelmúltban elfogadott törvény, vagy pedig azoknak, akik úgy vélik, a kisebbségek nyelvhasználati jogait és a demokráciát szolgálja a jogszabály? A válasz egyrészt a nyelvi jogok értelmezésében, másrészt Ukrajna sajátos nyelvi helyzetében rejlik.

Az új ukrán nyelvtörvény nyelvi, emberi jogi szempontból való értelmezéséhez le kell szögeznünk, hogy az anyanyelv használatára vonatkozó jogok olyan jogok, melyek mind a többségi, mind a kisebbségi polgárokat mint emberi jogok megilletik, és nem csupán a kisebbségekre vonatkozó többletjogok. Ám ezt a nyelvtörvényeket elfogadó államok, köztük Ukrajna, nem tudatosítják. Azzal ugyanis, hogy az államok – rendszerint a kisebbségeket említő speciális jogszabályokban (pl. nyelvtörvényben, kisebbségi törvényben stb.) – külön kiemelik, hogy a kisebbségeknek joguk van saját kultúrájuk megőrzésére és fejlesztésére, nyelvük használatára, anyanyelvük elsajátítására vagy a saját nyelvükön való tanulásra, implicite azt sugallják, hogy ezek olyan többletjogok, melyek csak és kizáró-

³⁴ <http://historians.in.ua/index.php/ukrayinska-mova/299-mikhael-mozer-za-tepe-rishnikh-obstavyn-ofitsiina-odnomovnist-iak-ne-paradoksalno-ie-vazhlyvoiu-peredumovo-iu-dlia-faktychnoi-bahatomovnosti-krainy> (2012-09-15)

³⁵ Bartha Csilla: *A kétnyelvűség alapkérdései. Beszélők és közösségek*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. 49.

³⁶ Mackey, William: *Bilingualism as a World Problem / Le bilingüisme: phénomène mondial*. Montreal: Hervey Hoose, 1967. 11.

lag a gondoskodó és demokratikus állam pozitív hozzáállása, jóindulata miatt illetik meg a kisebbségeket. Azáltal azonban, hogy a többségi elit uralta államok csak a kisebbségek vonatkozásában emelik ki ezeket a jogokat, azt sugallják, mintha a többségi nemzethez tartozókat nem illetnék meg ugyanezen jogok.³⁷ Miközben könnyű belátni: ahhoz, hogy valamenyny állampolgár számára biztosítva legyen például saját nemzeti identitása, kultúrája, vallása vagy éppen nyelve megőrzésének és az anyanyelv használatának a joga, elegendő ezt a nemzeti kisebbségekre utalás nélkül, általános emberi vagy állampolgári jogként megfogalmazni. A jelenlegi általános jogalkotási gyakorlat – amellet, hogy egyfajta többletjogként jeleníti meg a kisebbségi jogokat – arra is kiválóan alkalmas, hogy burkolatlan diszkrimináljon: mindazok a jogok, melyek a kisebbségek vonatkozásában nincsenek külön rögzítve, rendszerint nem is illetik meg a nemzeti kisebbségek képviselőit; illetve: a kisebbségek jogai általában csak olyan mértékben alkalmazhatók, amennyire azokat a speciálisan a róluk szóló külön passzusok megfogalmazzák. Andrassy György szerint éppen ezért kell a nyelvi jogokat univerzális, mindenkit megillető jogként úgy megfogalmazni, hogy „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy anyanyelvét/saját nyelvét használja”.³⁸

Ukrajna nyelvi helyzete, az ország két felének kiélezett szembenállása sem könnyíti meg, hogy tisztán lássunk a törvény kapcsán. Amikor a többségi nemzet tagjai saját nyelvüket erőltetik a kisebbségekre, s amikor mindezt arra hivatkozva teszik, hogy a kisebbségek jobban járnak, ha magas szinten megtanulják ezt a nyelvet és saját nyelvük helyett inkább azt használják (legalábbis bizonyos szituációkban), akkor arról tesznek tanúbizonyságot, hogy a domináns nyelvi csoport számára természetes az államnyelv és az ezt hordozó többségi etnikum jogilag is legitimált privilegizált helyzete. Azok, akik Ukrajnában csak az államnyelv veszélyeztetettségéről beszélnek, és *ab ovo* elutasítják a nyelvtörvényt, egyértelműen ezen az állásponton vannak. Brubaker és munkatársai szerint „Ez egyenesen következik abból a nacionalista alapállásból, amelyet a domináns »államalkotó« nemzetekkel azonosuló egyének széles körben vallanak, nevezetesen hogy a nemzetállam lényegénél fogva egy adott nemzet és azért a

³⁷ Kontra Miklós – Szilágyi N. Sándor: A kisebbségeknek van anyanyelvük, de a többségnek nincs? In: Kontra Miklós – Hattyár Helga (szerk.) *Magyarok és nyelvtörvények*. Budapest: Teleki László Alapítvány, 2002. 3–10.

³⁸ Andrassy György: *Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra*. Pécs: Janus Pannonius Tudományegyetem Európa Központja, 1998. 180.

nemzetért van”.³⁹ A domináns csoport tagjai számára azért is természetesnek tűnhet ez a fajta szemlélet, mert országuk neve rendszerint magában foglalja a többségi etnikum nevét, és ez mintegy implikálja számukra, hogy ez a nemzet az államiság birtokosa, ők vannak otthon. Innen csupán egy lépés az a szemlélet, mely szerint saját államukban csak a domináns csoport nyelve lehet az egyetlen államnyelv, hivatalos nyelv. Így válik a nyelv a kommunikáció és az identitásjelzés eszközéből politikai és nemzeti szimbólummá.⁴⁰ „Ez az elgondolás – ami olyan magától értetődőnek tűnik, hogy nem is igényel különösebb átgondolást vagy indoklást – a hétköznapi nyelvi ideológia egyik központi eleme”.⁴¹

Az ukrainai társadalom azon fele, amely lelkesen üdvözi a nyelvtörvényt, hajlamos megfeledkezni arról, hogy Európa legtöbb állama olyan nemzetállam, amely hasonló folyamatokon ment át, mint a mai Ukrajna. A magyar reformkor időszakában például számos párhuzamot kínál: a függetlenség felé törekvő magyar nemzet a szuverenitás egyik szimbólumát a magyar nyelvben találta meg, és – annak ellenére, hogy a Magyar Királyság területén számos más etnikum képviselői és több nyelv beszélői éltek – a magyar nyelvet tették meg kizárólagos államnyelvvé a latinnal és a némettel szemben. Gyurgyák János írja a magyar nacionalizmus és nemzeteszme történetét összefoglaló kötetében: „általánosan hangoztatott nézet volt a reformkorban, hogy a ’ruha és a nyelv formálja a nemzetet közös nemzetté’. Így vált a nyelvművelés kérdése, azaz a magyar nyelv ’pallérozása és csinosítása’, továbbá a magyar irodalmi és tudományos nyelv megteremtése, végül pedig a magyar nyelv oktatási nyelvként való elfogadtatása a magyar nemzeti küzdelem egyik kulcskérdésévé, amely írók, költők, nyelvészek és jó szándékú dilettánsok egész hadát foglalta le és tartotta folyamatosan izgalomban több évtizeden keresztül. Ennek a nyelvi mozgalomnak a végső célja azonban nem nyelvi volt, hanem nagyon is po-

³⁹ Brubaker, Rogers – Fleischmidt Margit – Fox, John – Grancea, Liana: *Nacionalista politika és hétköznapi etnicitás egy erdélyi városban*. Budapest: L'Harmattan, 2011. 261.

⁴⁰ Ehhez kapcsolódóan lásd az Ukrajnában 2006-ban kidolgozott nyelvpolitikai koncepcióból (*Концепція державної мовної політики в Україні*. Київ: Національна комісія зі змицнення демократії та утвердження верховенства права, 2006) származó alábbi részletet: „Ukrajnában a nyelvpolitika prioritása az ukrán nyelvnek mint azon ukrán nemzet identitásának meghatározó tényezőjének és legfőbb jegyének a megszilárdítása és fejlesztése, amely történetileg él Ukrajna területén, lakosságának abszolút többségét alkotja, az állam hivatalos elnevezését adja, és az ukrán államiság alapvető rendszeralkotó összetevője.” Eredeti (ukrán) nyelven: „Пріоритетом мовної політики в Україні є утвердження і розвиток української мови – визначального чинника і головної ознаки ідентичності української нації, яка історично проживає на території України, становить абсолютну більшість її населення, дала офіційну назву державі і є базовим системоутворюючим складником української державності.”

⁴¹ Brubaker – Fleischmidt – Fox – Grancea, Liana (2011) i. m. 261.

litikai, nevezetesen az önálló, szuverén magyar nemzet megteremtése”.⁴² Az alig két évtizede függetlenné vált Ukrajna az identitáskeresés, a nemzetépítés útját járja, s ezen az úton, úgy tűnik, a közös nyelvre alapozott nemzetállam átléphetetlen lépcsőfok.⁴³

Az ukrainai nyelvi helyzet rendezését épp az teszi nagyon nehézé, hogy a közel azonos szavazóbázissal rendelkező két nagy politikai tábor között feloldhatatlannak látszó ellentét feszül a nyelvi ideológiák terén (is): mindkét oldalon meggyőződése, hogy csak a másik kizárólagos legyőzése révén konszolidálható az ország nyelvi helyzete.⁴⁴

Egy olyan nyelvpolitikai modellben, ahol a nyelvi kérdést nem egyik vagy másik nyelvi csoport javára akarja rendezni a politikum, a többnyelvűség nem a kisebbség kényszere, s nem a többség és kisebbség közötti egyenlőtlenség következménye. Az aszimmetrikus két- és többnyelvűségi helyzetet ugyanis a társadalmi és politikai egyenlőtlenség eredményezi. „Az egyenlőtlenség legfőbb forrása, hogy az államok jelentős hányada nemzetiként határozza meg önmagát, túlnyomó többségükben csak egyetlen nyelvet ismernek el hivatalosnak. Így a világ nyelveinek jelentős része kívül reked a törvényességen, jogi státusa szerint legfeljebb megengedett vagy megtűrt, ha nem éppen üldözött vagy tiltott. [...] A jogi státus nem csupán szimbolikus jelentőségű, bármennyire is szeretnék ezt a látszatot keltetni, mint ahogyan az államok nemzetiként való meghatározása sem csak szimbolikus értékű. Gyakorlati következményük, hogy ez határozza meg a hivatalos nyelvet, gyakran a publikus nyelvet, az oktatás nyelvét”.⁴⁵ Az anyanyelv használatának egyetemes, emberi jogi megközelítése elkerüli a kényszert és az egyenlőtlenséget.

A 2012-ben Kijevben hosszú vajúdas, majd viharos körülmények között született és ellentmondásos fogadtatású törvény egyfajta reakció az Ukrajnában kialakult nyelvi, nyelvpolitikai helyzetre. Jogszabály tehát már

⁴² Gyurgyák János: *Ezzé lett magyar hazátok. A magyar nemzeteszme és nacionalizmus története*. Budapest, Osiris, 2007. 26.

⁴³ Ide vonatkozóan lásd: „Bizonyítani aligha lehet, de minden jel arra utal, hogy a nemzetállam a modern kori államiság szükségszerű, át nem ugorható fejlődési fokozata [...]. Végzetes lenne [...], ha a Nyugat figyelmen kívül hagyná a nemzetállami fejlődés szükségszerűségét, és alternatív megoldásként Kelet-Európa (kis) népei számára az úgymond ésszerűbb soknemzetiségű modellt kínálná”. Brunner, Georg: *Nemzetiségi kérdés és kisebbségi konfliktusok Kelet-Európában*. Budapest, Teleki Intézet, 1995. 43.

⁴⁴ Lásd Кулик Володимир: Языковые идеологии в украинском политическом и интеллектуальном дискурсах. *Отечественные записки* 2007/1: 296–316; Shumlianskyi, Stanislav: Conflicting abstractions: language groups in language politics in Ukraine. *International Journal of the Sociology of Language* 201 (2010): 135–161.

⁴⁵ Péntek János: *A nyelv ritkuló légköre. Szociolingvisztikai dolgozatok*. Kolozsvár, Kompress Korunk Baráti Társaság, 2001. 176.

van. Sok múlik azonban azon, hogyan alkalmazzák majd a gyakorlatban. Készül-e a törvényhez végrehajtási mechanizmus, megteremti-e az állam az alkalmazásához szükséges feltételeket, tudnak és akarnak-e biztosítani helyben, az egyes régiókban a kisebbségi ügyintézésre is képes hivatalnokokat, állami tisztviselőket, lesznek-e kétnyelvű űrlapok, formanyomtatványok stb. No és persze sok minden függ a 2012. október 28-án esedékes országgyűlési választásoktól is, amely kéziratunk lezárásakor még előttünk áll. Vannak, akik abban bíznak, hogy a jelenlegi ellenzék győzedelmeskedik a választásokon, és ezt követően hatályon kívül helyezik a törvényt. Mások attól tartanak, hogy ha a Régiók Pártja megerősíti pozíciót a parlamentben, már nem lesz érdeke a nyelvtörvény kapcsán kialakult társadalmi feszültség fenntartása, és úgy tesz majd engedményeket az ukrán többségű régiók lakosságának, hogy elszabotálja a törvény végrehajtását. És vannak, akik a bölcsességnek adnak esélyt azután, hogy ez a nyelvtörvény mégiscsak megszületett.

MELLÉKLET

Az alábbiakban ukrán nyelvtörvény 2012. augusztus 10-én hatályba lépett szövegét közöljük nem hivatalos fordításban.⁴⁶

Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól

Ukrajna Alkotmánya, a Nemzetiségek jogairól szóló nyilatkozat, Ukrajna Törvénye a „Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálásáról” rendelkezéseinek megfelelően,

figyelembe véve, hogy a nyelvek szabad használata a magán- és a társadalmi életben az Egyesült Nemzetek Szervezetének A Polgári és a Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányában kinyilatkoztatott elveknek és az Európa Tanácsnak Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló Egyezménye szellemének megfelelően minden ember elidegeníthetetlen joga;

⁴⁶ A törvény eredeti szövege: Закон України Про засади державної мовної політики. Документ 5029-17. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (2012-09-17) Az itt közölt, az eredeti szöveghez szorosan ragaszkodó – ezzel szimptomatikusan jelezve a problémák egy halmozatát – nem hivatalos fordítás megjelent a Kárpáti Igaz Szó [Ungvár], 2012. augusztus 8-i, augusztus 10-i, augusztus 13-i számaiban.

fontos szerepet tulajdonítva annak, hogy megerősítsük az államnyelv, az ukrán nyelv státusát mint az ukrán nép nemzeti sajátysága egyik legfontosabb tényezőjét, mely nemzeti és állami szuverenitásának garanciája; abból indulva ki, hogy a kölcsönös szellemi megértésnek, a kölcsönös kulturális gazdagodásnak és a társadalmi konszolidációnak csakis minden nemzeti nyelv szabad fejlődése és egyenjogúsága, magas fokú kultúrája lehet az alapja;

e törvényben Ukrajnában meghatározásra kerülnek az állami nyelvpolitika alapjai.

I. Fejezet ÁLTALÁNOS RENDELKEZÉSEK

1. cikk. A szakkifejezések értelmezése

A jelen Törvényben alkalmazott szakkifejezéseket a következőképpen kell értelmezni:

államnyelv – jogszabály által megerősített nyelv, melynek alkalmazása kötelező az államirányítás és ügyintézés szerveinél, az intézményekben és szervezetekben, a vállalatoknál, az állami oktatási, tudományos, kulturális intézményekben, a hírközlésben, a kapcsolattartás szférájában, az informatikában stb.;

nyelvcsoport – Ukrajnában élő személyek csoportja, melynek közös anyanyelve van;

nyelvi kisebbség – Ukrajnában élő személyek csoportja, melynek olyan közös anyanyelve van, ami eltér az államnyelvtől, és lélekszámát tekintve kisebb, mint az állam többi lakosának száma;

regionális nyelvcsoport – személyek egy bizonyos régióban, földrajzi körzetben (lakott településen) élő csoportja, melynek közös anyanyelve van;

régió – külön önkormányzattal rendelkező közigazgatási-territoriális egység, mely lehet a Krím Autonóm Köztársaság, megye, járás, város, nagyközség, falu;

regionális vagy kisebbségi nyelv – az a nyelv, amelyet hagyományosan használnak az állam egy bizonyos területén – földrajzi körzetében az adott állam polgárai, akik olyan csoportot alkotnak, amely szám szerint kisebb, mint az adott állam többi lakossága; és/vagy különbözik az adott állam hivatalos nyelvétől (nyelveitől);

terület – földrajzi körzet, amelyen használatos a regionális nyelv – Ukrajna egy vagy több közigazgatási-territoriális egységének területe (a

Krím Autonóm Köztársaság, megye, járás, város, nagyközség, falu), ahol a regionális nyelv olyan számú személy kommunikációs eszköze, mely igazolja a jelen törvényben előírányzott különböző védelmi és ösztönző intézkedések megvalósítását;

anyanyelv – az első, a személy által kora gyermekkorban elsajátított nyelv;

a nemzeti kisebbségek nyelve – közös etnikai származás alapján összetartozó kisebbségek nyelve.

2. cikk. Az állami nyelvpolitika feladatai

Az állami nyelvpolitika feladatai közé tartozik Ukrajnában a társadalmi viszonyok szabályozása az ukrán mint államnyelv, valamint a regionális nyelvek vagy a kisebbségi nyelvek sokoldalú fejlődését illetően, továbbá más, az ország lakossága által használt nyelvek használatának szabályozása az állami, a gazdasági, a politikai és a polgári életben, az emberek és népek közötti politikai kapcsolattartásban, a polgárok jogainak védelme ebben a szférában, feladata úgyszintén az emberek nemzeti önértékének, nyelvének és kultúrájának tiszteletben tartására, és az ukrán társadalom egységének a megerősítésére való nevelés.

3. cikk. A nyelvi önmeghatározás joga

1. Minden embernek joga van szabadon meghatározni, mely nyelvet tartja anyanyelvének, megválasztani a kapcsolattartás nyelvét, valamint két- vagy többnyelvűnek tartani magát és erősíteni saját nyelvi elkötelezettségét.

2. Mindenki, etnikai származásától, nemzeti-kulturális önmeghatározásától, lakhelyétől, vallási meggyőződésétől függetlenül jogosult szabadon használni bármilyen nyelvet a társadalmi és a magánéletben, tanulni és művelni bármilyen nyelvet.

4. cikk. Ukrajna nyelvekről szóló jogszabályai

1. Ukrajna a nyelvről szóló jogszabályainak összessége Ukrajna Alkotmányából, a Nemzetiségek jogainak deklarációjából, jelen törvényből, a „Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálásáról”, „A nemzeti kisebbségekről” szóló törvényekből, „Az Európai Tanács nemzeti kisebbségek védelméről szóló Keretegyezménye ratifikálásáról”

szóló és más ukrán törvényekből áll, valamint azokból az Ukrajna Legfelső Tanácsa által kötelező érvényűként jóváhagyott nemzetközi egyezményekből, amelyek a nyelvhasználatot szabályozzák.

Az állami nyelvpolitika alapjait Ukrajna Alkotmánya határozza meg, a nyelvek alkalmazását Ukrajnában pedig kizárólag e törvény, melynek normáira épül a többi jogszabály, mely megszabja a nyelvek használatának sajátosságait a társadalmi élet különböző szféráiban.

2. Amennyiben Ukrajna hatályos nemzetközi szerződésében, melyet Ukrajna Legfelső Tanácsa kötelező érvényűként jóváhagyott, más szabályokat állapítottak meg, mint azok, melyeket Ukrajna nyelvek használatával kapcsolatos jogszabályai előírnak, akkor azokat a normákat kell alkalmazni, amelyek rendelkezései az emberi jogokra való tekintettel kedvezőbbek.

5. cikk. Az állami nyelvpolitika céljai és elvei

1. Az állami nyelvpolitika Ukrajnában az ukrán nyelv államnyelvként való elismerésén és sokoldalú fejlesztésén, valamint a regionális vagy kisebbségi nyelvek és más nyelvek szabad fejlődésének garantálásán, úgyszintén minden ember számára a nyelvi önmeghatározás és a nyelvi azonosulás jogán alapszik.

2. Az állami nyelvpolitika megvalósítása során Ukrajna a következő célokat és elveket tartja szem előtt:

1) minden nyelvnek, melyet hagyományosan használnak az állam határain belül vagy annak egy bizonyos területén, nemzeti örökségként való elismerése, nyelvi sajátságok szerinti előjogok vagy korlátozások megengedhetetlensége;

2) az ukrán, mint államnyelv sokoldalú fejlődésének és funkcionálásának biztosítása a társadalmi élet minden szférájában az állam egész területén, a regionális vagy kisebbségi nyelvek párhuzamos alkalmazása feltételeinek biztosítása azokon a területeken és azokban az esetekben, ahol ez indokolt;

3) a regionális vagy a kisebbségi nyelvek szóbeli és írásbeli alkalmazásának elősegítése az oktatásban, a tömegtájékoztatási eszközökben, és alkalmazásuk lehetőségének megteremtése az államhatalmi szervek és a helyi önkormányzatok tevékenységében, a bírósági eljárásokban, a gazdasági és a szociális tevékenységben, kulturális rendezvények lebonyolításában és a társadalmi élet egyéb szféráiban, azon földrajzi körzetek határain belül, amelyekben az ilyen nyelvek használatban vannak, e nyelvek helyzetének figyelembevételével;

4) a különböző nyelvi csoportok közötti kulturális kapcsolatok fenntartása és fejlesztése;

5) az ukrán nyelvnek mint államnyelvnek, a regionális vagy a kisebbségi nyelveknek, más nyelveknek oktatása és tanulása megfelelő formáinak és eszközeinek biztosítása, figyelemmel mindegyik nyelv helyzetére, a megfelelő szintű oktatás biztosítása állami és önkormányzati tanintézetekben;

6) tudományos kutatások ösztönzése a nyelvpolitika szférájában;

7) nemzetközi cserekapcsolatok fejlesztése e törvény hatálya alá tartozó kérdésekben, a két, illetve több államban használatban lévő nyelveket illetően;

8) a regionális vagy a kisebbségi nyelv földrajzi körzetének tiszteletben tartása annak érdekében, hogy a fennálló vagy később létesítendő közigazgatási felosztás ne képezze e regionális vagy kisebbségi nyelv támogatásának akadályát;

9) a soknyelvűség elvének alkalmazása, mely szerint a társadalomban minden személy szabadon beszél több nyelvet annak a szituációnak ellentételezéseképp, amikor egyes nyelvi csoportok csak saját nyelvüket beszélik.

3. Az állam segíti a többnyelvűség fejlődését, a nemzetközi kapcsolattartás nyelveinek elsajátítását, mindenekelőtt azokat, amelyek az Egyesült Nemzetek Szervezetének, az UNESCO-nak és más nemzetközi szervezeteknek a hivatalos nyelve.

6. cikk. *Ukrajna államnyelve*

1. Ukrajna államnyelve az ukrán nyelv.

2. Az ukrán nyelv mint államnyelv kötelezően alkalmazandó Ukrajna egész területén a törvényhozó szervek, a végrehajtó és bírói hatalom hatásköreinek megvalósításakor, a nemzetközi szerződésekben és az oktatási intézményekben az oktatási folyamatban, a jelen törvény megszabta keretekben és rendben. Az állam elősegíti az államnyelv alkalmazását a tömegkommunikációs eszközök, a tudomány és a kultúra, valamint a társadalmi élet egyéb területein.

3. Az államnyelv használatának kötelezővé tétele vagy használatának elősegítése a társadalmi élet egyik vagy másik területén nem értelmezhető a regionális vagy kisebbségi nyelv alkalmazásának tiltásaként vagy használati jogának lekicsinyléseként a megfelelő szférában az adott földrajzi körzet területén.

4. Az ukrán nyelv normái az ukrán nyelv szótáraiban és a helyesírási szabályaiban kerülnek meghatározásra. Az ukrán nyelv szótárainak és az

ukrán nyelv alkalmazása során általánosan kötelező érvényű helyesírási tanácsadók jóváhagyásának rendjét, valamint ezek hivatalos kiadásának rendjét Ukrajna kormánya határozza meg. Az állam segíti az ukrán nyelv normatív formájának alkalmazását a tömegkommunikációs eszközökben és egyéb nyilvános területeken.

5. Jelen törvény egyetlen rendelkezése sem értelmezhető mint olyan, mely az államnyelv használati területének szűkítésére irányul.

7. cikk. *Ukrajna regionális nyelvei vagy kisebbségi nyelvei*

1. Jelen törvény 5. cikkében kifejtett nyelvpolitikai elvek Ukrajna határain belül használatban lévő minden regionális nyelvre vagy kisebbségi nyelvre vonatkoznak.

2. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája szövegértelmezése szerint Ukrajna regionális nyelveihez vagy kisebbségi nyelveihez – amelyek esetében alkalmazandók a regionális vagy kisebbségi nyelvre vonatkozó jelen törvény intézkedései – a következő nyelvek tartoznak: az orosz, a belarusz, a bolgár, az örmény, a gagauz, a jiddis, a krími tatár, a moldáv, a német, az újgörög, a lengyel, a roma, a román, a szlovák, a magyar, a ruszin, a karaim, a krimcsak.

3. Minden, e cikk második pontjában kijelölt nyelvvvel kapcsolatos, a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatára jelen törvényben előírt intézkedés alkalmazásra kerül abban az esetben, amikor a regionális nyelvet beszélő személyek száma, akik az adott területen élnek, a lakosság 10 százalékát vagy ennél többet tesz ki.

Egyes esetekben, a helyi tanácsok határozata alapján, a konkrét helyzet figyelembevételével, ezek az intézkedések alkalmazhatók olyan helyzetekben is, amikor a regionális nyelvi csoport nem éri el az adott földrajzi körzet lakosságának 10 százalékát.

A regionális vagy kisebbségi nyelv alkalmazására vonatkozó intézkedések megtételének kezdeményezésére jogosultak annak a földrajzi körzetnek a lakosai is, amelynek területén az adott nyelvet használják.

Abban az esetben, ha az adott terület lakosai több mint 10 százalékának aláírását összegyűjtötték, a helyi tanács köteles az aláírások kézhezvételétől számított 30 napon belül megfelelő határozatot elfogadni. A helyi tanács ez irányú cselekedete vagy tétlensége közigazgatási bírósági eljárás útján támadható.

A kezdeményező csoportok létrehozásának és a kérdőívek összeállításának rendjét ilyen esetben a népszavazásokról szóló jogszabályok határozzák meg.

4. A regionális nyelvcsoport létszámát egy bizonyos területen az országos népszámlálási adatok alapján állapítják meg közigazgatási-territoriális egységek (a Krím Autonóm Köztársaság, a megyék, a járások, a városok, a nagyközségek, a falvak) keresztmetszete szerint.

5. Az országos népszámlálás levezetésekor a természetes személyek konkrét nyelvi csoporthoz való tartozásának kiderítésére a kérdőívben helyet kell kapnia a nyelvre vonatkozó kérdésnek, mely azonosítja a személy anyanyelvét, azaz egyik vagy másik nyelvcsoporthoz való tartozását.

6. A regionális vagy kisebbségi nyelvet (nyelveket), mely megfelel a jelen cikk harmadik bekezdése feltételeinek, Ukrajna adott földrajzi körzetében munkájuk során alkalmazzák az államhatalom helyi szervei, a Krím Autonóm Köztársaság szervei és a helyi önkormányzati szervek, használják és oktatják az állami és önkormányzati tanintézetekben, valamint a társadalmi élet egyéb területein is, a jelen törvény megszabta keretekben és rendben.

7. Annak a földrajzi körzetnek a határain belül, melyre a regionális vagy kisebbségi nyelv kiterjed, amennyiben e terület megfelel jelen cikk harmadik bekezdésében foglalt feltételeknek, a regionális vagy a nemzeti kisebbségi nyelv e törvényben megfogalmazott fejlesztésére, használatára és védelmére vonatkozó intézkedések kötelezőek a helyi államhatalmi szervekre, a helyi önkormányzati szervekre, a polgárok egyesületeire, az intézményekre, szervezetekre, vállalatokra, ezek tisztségviselőire és hivatali beosztottjaira, valamint a polgároknak – a vállalkozói tevékenység alanyaira és a természetes személyekre vonatkozóan.

8. A jelen törvény megszabta rendben, a regionális nyelv a saját területének – földrajzi körzetének – határain kívül is szabadon alkalmazható.

9. A jelen törvény egyetlen, a regionális vagy kisebbségi nyelvek fejlődésére, használatára és védelmére vonatkozó rendelkezését sem lehet úgy értelmezni, hogy az gátat szab az államnyelv használatának.

8. cikk. Az ember és a polgár nyelvi jogainak és szabadságainak védelme

1. Az államnyelv, regionális nyelvek vagy a kisebbségi nyelvek nyilvános lebecsülése vagy becsmérlése, szándékos eltorzítása a hivatalos dokumentumokban és szövegekben, ami alkalmazásuk gátlásához és korlátozásához vezet, az emberi jogok megsértése, valamint nyelvi alapon el-lenségeskedés szítása az Ukrán Büntető Törvénykönyv 161. cikkelye szerinti felelősségre vonást von maga után.

2. Mindenkinek jogában áll minden, a törvény által nem tiltott eszközzel saját nyelvi jogait és szabadságait a támadásoktól és a törvénysértési kísérletektől megvédeni.

3. Mindenki számára biztosított a jog arra, hogy a megfelelő állami és bírósági intézményekben megvédje saját nyelvhasználati jogait és törvényes érdekeit, gyermekei nyelvhasználati jogait és törvényes érdekeit, megfellebbezze a bírósági ítéleteket, panaszt emeljen azon állami hatóságok és önkormányzati szervek, a tisztségviselők és hivatali beosztottak, jogi vagy természetes személyek cselekedetei vagy tétlensége ellen, akik megsértették az ember és a polgár nyelvi jogait és nyelvi szabadságát.

4. Mindenkinek joga van nyelvi joga és szabadsága védelméért Ukrajna Legfelső Tanácsa emberi jogi biztosához fordulni.

5. Mindenkinek joga van az összes nemzeti jogvédelmi forma és eszköz felhasználását követően nyelvi joga és szabadsága védelme érdekében a megfelelő nemzetközi bírósági intézményekhez vagy azokhoz a megfelelő nemzetközi szervezetek szerveihez fordulni, amelyeknek Ukrajna tagja, illetve részvevője.

II. Fejezet

AZ ÁLLAMHATALMI SZERVEK, A HELYI ÖNKORMÁNYZATI SZERVEK, A BÍRÓSÁGI ÜGYINTÉZÉS, A GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS TEVÉKENYSÉG ÜGYVITELI NYELVE

9. cikk. Ukrajna Legfelső Tanácsa ülései vezetésének nyelve

1. Ukrajna Legfelső Tanácsa, annak bizottságai és állandó bizottságai üléseit államnyelven vezetik. A felszólaló más nyelven is beszélhet. Szükség esetén felszólalásának államnyelvre való fordításáról a Legfelső Tanács apparátusa gondoskodik.

2. A törvénytervezeteket és más normaértékű jogszabályokat Ukrajna Legfelső Tanácsához megvitatás céljából államnyelven nyújtják be.

10. cikk. Az állami szervek és helyi önkormányzati szervek rendeleteinek nyelve

1. A legfelső állami szervek rendeleteit államnyelven fogadják el és hivatalosan ukrán, orosz és más regionális vagy kisebbségi nyelveken hirdetik ki.

2. A helyi állami szervek és a helyi önkormányzati szervek rendeleteit államnyelven fogadják el és hirdetik ki. A földrajzi körzet határain belül, melyre a regionális nyelv vagy kisebbségi nyelv (nyelvek) kiterjed, amely megfelel jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek, a helyi

államhatalmi és önkormányzati szervek rendeleteiket államnyelven vagy az adott regionális vagy kisebbségi nyelven (nyelveken) fogadják el és hivatalosan ezeken a nyelveken hirdetik ki.

11. cikk. Az állami szervek és helyi önkormányzati szervek munkanyelve, ügyintézésének és okmányainak nyelve

1. Az állami szervek és helyi önkormányzati szervek alapvető munkanyelve, ügyintézésének és okmányainak nyelve az államnyelv. A földrajzi körzet határain belül, melyre a regionális nyelv vagy kisebbségi nyelv (nyelvek) kiterjed, amely megfelel jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése követelményeinek, a helyi államhatalmi és önkormányzati szervek munkájában, ügyintézésében és okmányaiban alkalmazható regionális nyelv (nyelvek). E szervek, a felsőbb szintű állami szervekkel való levelezésükben használhatják az adott regionális nyelvet (nyelveket).

2. Az állam garantálja, hogy az állami és az önkormányzati szervekhez forduló személyek az igényelt szolgáltatást államnyelven kapják meg, azon földrajzi körzetek határain belül, amelyek megfelelnek jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek, e regionális nyelven (nyelveken) is. E garancia biztosításának szükségességét figyelembe kell venni a hivatali személyzet kiválasztásában is.

3. A tisztségviselők és a hivatali személyek kötelesek ismerni az államnyelvet, kommunikálni rajta a látogatókkal azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyek megfelelnek jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek, a regionális nyelven (nyelveken) beszélő látogatókkal pedig ezen a regionális nyelven (nyelveken). A regionális nyelven (nyelveken) beszélő személyek számára biztosított az a jog, hogy szóbeli és írásbeli kérelmeiket regionális nyelven (nyelveken) nyújtsák be és ezen a nyelven kapják meg a választ is.

4. Azoknak a konferenciáknak, gyűléseknek és egyéb hivatalos összejöveteleknek nyelve, melyeket az államhatalmi és helyi önkormányzati szervek tartanak – az államnyelv. Ezek munkájában más nyelvek is használhatók. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikke harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a konferenciák, gyűlések és egyéb hivatalos összejövetelek munkájában használható az adott regionális nyelv (nyelvek) is. Szükség esetén biztosítják a megfelelő tolmácsolást.

5. A hivatalos hirdetések és értesítések nyelve az államnyelv. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyel-

vek) kiterjed, a helyi tanácsok határozata alapján ezeket a szövegeket közzétehetik regionális nyelvre (nyelvekre) vagy orosz nyelvre lefordítva.

6. Az állami és a helyi önkormányzati szervek, az állampolgárok egyesületeinek, a vállalatoknak, az intézményeknek és szervezeteknek a megnevezése, körbélyegzőjük, szögletes bélyegzőjük szövege, fejléces űrlapjuk és cégtáblájuk szövege államnyelven kivitelezendő. Azoknak a területeknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a helyi tanács határozata alapján, a regionális nyelv állapotának figyelembevételével, a nevezett megnevezések és feliratok államnyelven és regionális nyelven (nyelveken) is kivitelezhetőek.

12. cikk. A választások és népszavazások okmányainak nyelve

1. Ukrajna elnökének, Ukrajna népképviselőinek, a Krím Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa képviselőinek, a helyi önkormányzat képviselőinek és tisztségviselőinek választásáról szóló okmányok, az országos és a helyi népszavazások dokumentációi államnyelven készülnek. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a Krím Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa képviselőinek, a helyi önkormányzat képviselőinek és tisztségviselőinek választásáról szóló dokumentációi a területi választási bizottság határozatára e regionális nyelven (nyelveken) is elkészíthetők.

2. A szavazólapokat államnyelven nyomtatják. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a Krím Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa képviselőinek, a helyi önkormányzatok képviselőinek és tisztségviselőinek választásán, a szavazólapokat, a területi választási bizottság határozatára, a megfelelő regionális nyelven (nyelveken) is megszoვეgezhetik.

3. Az országos vagy helyi népszavazás szavazólapját államnyelven nyomtatják. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 8. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, az országos vagy helyi népszavazás szavazólapján, a helyi tanács határozatára, az államnyelví szöveg mellett az adott regionális nyelve való fordítás is elhelyezésre kerül.

4. Ukrajna elnökének tisztségére, Ukrajna népképviselőjének, a Krím Autonóm Köztársaság Legfelső Tanácsa képviselőjének, a pártok helyi önkormányzati képviselőjének és tisztségviselőjének jelölt személyek infor-

mációs plakátjait államnyelven nyomtatják. A választási eljárás alanyának kérelmére az államnyelvű szöveg mellett elhelyezésre kerül e szöveg regionális nyelvű fordítása is.

5. A választási eljárás alanyainak: a jelöltnek, a politikai pártnak, illetve annak helyi szervezetének belátása szerint, a választási kampány agitációs anyagai államnyelven vagy regionális nyelven készülnek.

13. cikk. A személyazonosságot vagy a személyről adatokat igazoló okmányok nyelve

1. Ukrajna állampolgárának személyazonossági igazolványa vagy az ezt helyettesítő okmány és a tulajdonosáról szóló benne foglalt adatok államnyelven kivitelezendők, mellette pedig, az állampolgár választása szerint, Ukrajna valamely regionális vagy kisebbségi nyelvén. E rendelkezés hatálya kiterjed az egyéb, az ukrán állampolgár személyazonosságát igazoló hivatalos okmányokra vagy a személyről adatokat igazoló okmányokra is (az anyakönyvi kivonatokra és az anyakönyvi hivatal által kiadott okmányokra, a végzettséget igazoló okmányra, a munkakönyvre, a katonakönyvre és az egyéb hivatalos dokumentumokra), valamint a külföldiek vagy hontalanok személyazonosságát igazoló okmányokra, ha azt a személy írásban kéri.

2. A végzettséget igazoló okmány, ha azt regionális oktatási nyelvű tanintézet adta ki, a személyek kérelmére két nyelven kerül kiállításra: államnyelven és mellette az adott regionális nyelven.

14. cikk. A bírósági eljárás nyelve

1. Ukrajnában a polgári, a gazdasági, a közigazgatási és a büntügyi bírósági eljárások nyelve az államnyelv. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a felek megegyezése szerint regionális nyelven (nyelveken) is lefolytathatják a bíróságok az eljárást.

2. A hivatásos bírónak ismernie kell az államnyelvet. Azoknak a területeknek a határain belül, amelyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, az állam biztosítja annak lehetőségét, hogy a bírósági eljárást e regionális nyelven (nyelveken) folytassák le. E garancia biztosításának szükségességét számításba kell venni a bírósági dolgozók kiválasztásánál.

3. Az ügyben részt vevő felek a bíróságnak a peres dokumentumokat és a bizonyítékokat államnyelven nyújtják be. Azoknak a területeknek a

határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a peres dokumentumokat és a bizonyítékokat az adott regionális nyelven is benyújthatják írásban, szükség esetén államnyelvre való fordításban is, miközben a bírósági ügy feleit ez esetben pótlólagos költségek nem terhelhetik.

4. Az ügy tárgyalásában részt vevő személyeknek a bíróságon biztosított annak joga, hogy a szóbeli eljárási cselekményeket (nyilatkozatot, tanúvallomást tegyenek, kérelmet nyújtsanak be, panaszt emeljenek, kérdéseket tegyenek fel stb.) anyanyelvükön vagy más, általuk ismert nyelven végezzék tolmács segítségével az eljárási jogszabályok megszabta rendben. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, e személyek részére a regionális vagy kisebbségi nyelvről (nyelvekről) való tolmácsolás, amennyiben ez szükséges, pótlólagos költség nélkül történik.

5. A nyomozati anyagok és a bírósági eljárás dokumentumainak nyelve az államnyelv.

6. A nyomozati és bírósági anyagot az eljárási jogszabályoknak megfelelő módon az ügy résztvevőinek (a bünvádi eljárásban megvádolt személynek) államnyelven vagy a résztvevők anyanyelvére vagy más, általuk ismert nyelvre lefordítva adják át.

15. cikk. A nyomozati szakasz, a vallomások és az ügyészi felügyelet nyelve

1. A nyomozati szakasz, a vallomások és az ügyészi felügyelet munkanyelve és a keletkezett iratok nyelve Ukrajnában az államnyelv. Az államnyelv mellett a nyomozati szakasz, a vallomások és az ügyészi felügyelet folyhat regionális nyelven vagy Ukrajna kisebbségeinek nyelvén is, esetleg más nyelven. Minden személy jogosult arra, hogy haladéktalanul tudassák vele letartóztatásának vagy fogvatartásának okait, az ellene felhozott vádak természetét, és a vádemelés okait az általa beszélt nyelven ismertessék vele, valamint arra, hogy e nyelv segítségével védekezzenek, szükség esetén tolmács térítésmentes segítségével.

16. cikk. A közjegyzői ügyintézés nyelve

A közjegyzői ügyintézés nyelve Ukrajnában az államnyelv. Ha az egyén, aki közjegyzőhöz fordul ügyintézés végett, nem ismeri az államnyelvet, kérelmére az okiratok szövegét a közjegyző vagy a tolmács lefordítja az általa ismert nyelvre.

17. cikk. A jogsegély nyelve

Az ügyvéd a természetes és jogi személyeknek államnyelven vagy más, az ügyfél által elfogadott nyelven nyújt jogsegélyt.

18. cikk. A gazdasági és a szociális tevékenység nyelve

1. Az állami vállalatok, intézmények és szervezetek alapnyelve a gazdasági és szociális tevékenységük folyamán az államnyelv, valamint szabadon alkalmazhatják az orosz és más regionális vagy kisebbségi nyelvet.

2. A polgárok egyesületei, a magánvállalatok, intézmények és szervezetek, a polgárok – vállalkozói tevékenység alanyai és természetes személyek – gazdasági és szociális tevékenységükben szabadon alkalmazhatják az államnyelvet, a regionális nyelveket vagy kisebbségi nyelveket, úgyszintén más nyelveket.

3. A vállalatok, intézmények és szervezetek belső szabályaiban, tekintet nélkül tulajdonjogi formájukra, tilos bármilyen olyan rendelkezés elfogadása, mely kizárná vagy korlátozná az államnyelv, az orosz vagy más regionális, vagy kisebbségi nyelv alkalmazását a munkatársak közötti kommunikációban. A vállalatok munkája során más nyelveket is alkalmazhatnak.

19. cikk. Ukrajna nemzetközi szerződéseinek nyelve

Ukrajna nemzetközi szerződéseinek, a vállalatok, intézmények és szervezetek más államok vállalataival, intézményeivel és szervezeteivel kötött egyezményeinek nyelve az államnyelv és a másik fél (felek) nyelve, feltéve, hogy maga a nemzetközi szerződés nem ír elő egyebet.

III. Fejezet**AZ OKTATÁS, A TUDOMÁNY, AZ INFORMATIKA ÉS
A KULTÚRA NYELVE***20. cikk. Az oktatás nyelve*

1. Az oktatás nyelvének szabad megválasztása az állampolgárok e törvény kereteiben realizálódó elidegeníthetetlen joga az államnyelv kötelező, oly mértékű elsajátítása mellett, amely elegendő az ukrán társadalomba való integrálódáshoz.

2. Ukrajna állampolgárai számára szavatolt az állam- és a regionális vagy kisebbségi nyelvű oktatás. Ezt a jogot az iskola előtti gyermeknevelő intézmények, az általános középiskolák, az iskolán kívüli, a szakmai-műszaki, valamint a felsőfokú állami, illetve önkormányzati/magán, ukrán, illetve más oktatási nyelvű tanintézmények hálózatán keresztül biztosítják, melyeket a polgárok igénye szerint hoznak létre Ukrajnának az oktatásról szóló jogszabályainak megfelelően.

3. A polgárok igényelte oktatási nyelvet kötelező hatállyal jelölik ki az oktatás nyelvére vonatkozó benyújtott kérelmek alapján, melyeket a tanulók (kiskorúak esetében a szülők vagy az őket helyettesítő személyek), a diákok nyújtanak be felvételkor az állami vagy az önkormányzati/magán tanintézetekbe, valamint, ha ez szükséges, az oktatási folyamat bármely szakaszában.

4. Abban az esetben, mikor Ukrajna az oktatásról szóló jogszabályainak megfelelő rendben elegendő számú vonatkozó kérvény gyűlt össze a tanulóktól (kiskorúak esetében a szülőktől vagy az őket helyettesítő személyektől), diákoktól az oktatás nyelvét illetően, az állami és az önkormányzati/magán tanintézetekben a megszabott rendben külön osztályokat, csoportokat szerveznek, melyekben az intézmény oktatási nyelvétől eltérő nyelven folyik az oktatás.

5. A kisszámú nyelvi csoportok támogatása céljából, a törvény megszabta rendben, megállapításra kerülnek az alacsony létszámú iskolák, osztályok, csoportok létrehozásának normatívái, és biztosítják ezen intézmények működési feltételeit.

6. A bármilyen szintű magán oktatási intézményekben az oktatás nyelvét az adott tanintézmény alapítója (alapítói) jelöli ki.

7. Minden általános középfokú tanintézetben biztosítják az államnyelv és egy regionális vagy kisebbségi nyelv oktatását. A regionális vagy kisebbségi nyelv oktatásának mértékét a helyi tanácsok szabják meg az oktatásról szóló jogszabályoknak megfelelően az adott nyelvnek az adott földrajzi körzetben való elterjedtségének figyelembevételével.

8. A regionális oktatási nyelvű állami és az önkormányzati/magán tanintézetekben a tantárgyakat regionális nyelven oktatják (kivéve az ukrán nyelvet és irodalmat, melyek oktatása ukrán nyelven folyik).

9. A tudás minőségének külső értékelése céljából létrehozott tesztek államnyelven készülnek. A személy kérelmére e teszteket regionális vagy kisebbségi nyelvre lefordítva alkalmazzák (kivéve az ukrán nyelv és irodalom teszteket).

10. Az elbeszélgetés és az ellenőrzés egyéb formái, ha a felvételi az adott tanintézetbe feltételül szab ilyeneket, ukrán nyelven vagy az adott tanintézet oktatási nyelvén folynak a felvételiző választása szerint.

11. Az állam biztosítja a pedagógusok felkészítését a regionális vagy kisebbségi oktatási nyelvű tanintézetekbe, és módszertanilag is ellátja az ilyen felkészítést.

12. A tanintézetek létrehozhatnak olyan osztályokat, csoportokat is, melyekben idegen nyelven folyik az oktatás.

21. cikk. A tudomány nyelve

A tudományos tevékenység területén Ukrajna polgárai számára garantált az államnyelv, a regionális vagy kisebbségi nyelvek, más nyelvek szabad használatának joga. Az állam elősegíti megfelelő nyelvi infrastruktúra létrehozását, amely magában foglalja annak lehetőségét, hogy a tudományos tevékenységben alkalmazni lehessen az államnyelvet, a regionális vagy kisebbségi nyelveket, valamint más nyelveket, ideértve az idegen nyelveket is, azt, hogy lehessen tudományos irodalmat olvasni ezeken a nyelveken, lehessen tudományos rendezvényeket tartani, tudományos kutatómunkák eredményeit publikálni, kiadványokat megjelentetni, és más hasonló tevékenységet folytatni. A tudományos kutatómunkák eredményeit államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelven, esetleg más nyelven adják közre a munkát végzők választása szerint.

Az államnyelven megjelenő tudományos folyóiratokban a tudományos eredmények egyes tételeit regionális vagy kisebbségi nyelveken, illetve más nyelveken kell megjeleníteni. A regionális vagy kisebbségi nyelveken, vagy más nyelveken megjelenő folyóiratokban az alapvető tudományos eredmények összefoglalását államnyelven kell megjeleníteni.

22. cikk. Az informatika nyelve

1. Ukrajnában az informatika alapvető nyelvei az ukrán, az orosz és az angol.

Az állami szervek és az önkormányzatok szervei, az állami vállalatok, intézmények és szervezetek által alkalmazott számítógépes rendszerek és ezek programellátottságának biztosítania kell ukrán nyelvű, orosz nyelvű és angol nyelvű szövegek feldolgozásának lehetőségét. Az állami számítógépes rendszerekben és programellátottságukban szabadon alkalmazhatók más nyelvek is.

2. A magán számítógépes rendszerek és programellátottságuk nyelvét e rendszerek tulajdonosai határozzák meg.

23. cikk. A kultúra nyelve

1. Az állam, hangsúlyozva a kultúrák közötti dialógus és a többnyelvűség fontosságát, gondoskodik a kulturális élet ukrán nyelvű formáinak a fejlődéséről, garantálja a regionális vagy kisebbségi nyelvek szabad használatát a kulturális életben, azt, hogy nem avatkozik be a kulturális szféra szereplőinek alkotó tevékenységébe, és biztosítja minden nyelvcsoporthoz jogainak és kulturális érdekeinek megvalósítását Ukrajnában.

2. A célból, hogy Ukrajna polgárai széles körben megismerhessék a világ más népeinek kulturális értékeit, Ukrajnában biztosítva van a szép-irodalom, a politikai, a tudományos és egyéb irodalom ukrán nyelvű, regionális vagy kisebbségi nyelvű, valamint más nyelvű fordítása és kiadása.

3. A koncertek és más kulturális rendezvények, melyeket különböző nyelvcsoporthoz tartozó személyek tartanak, a külföldi művészek fellépéseinek hirdetése, felkonferálása, a rendezvény szervezőinek választása szerint, államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken, esetleg más nyelveken történhet.

4. A filmszínházakban való vetítés, nyilvános kereskedelmi forgalomba hozás, illetve házi videó céljából külföldi filmekről másolatok, a terjesztők és bérbeadók megrendelése szerint, eredeti nyelven vagy államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken, hangaláfestéssel vagy szinkronnal, vagy feliratozva, a fogyasztók nyelvi szükségleteit figyelembe véve készülnek.

IV. v AZ INFORMÁCIÓ ÉS A HÍRKÖZLÉS NYELVE

24. cikk. A tömegkommunikációs eszközök és a kiadók nyelve

1. Mindenki számára biztosított a tömegkommunikációs eszközök információk termékeihez bármilyen nyelven való hozzáférés joga. A tömegkommunikációs eszközök függetlensége és önállósága elvének figyelembevételével ezt a jogot úgy biztosítják, hogy megteremtik a feltételeket a többnyelvű műsorszóráshoz és a nyelv szabad megválasztásához. Az állam elősegíti az audio- és az audiovizuális alkotások, a nyomtatott kiadványok kiadását államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken.

2. Az állami szervek és a helyi önkormányzati szervek működéséről szóló hivatalos információkat államnyelven közlik, azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, ezen a regionális nyelven (nyelveken) is közzéteszik. Nem államnyelven történő

hivatalos információ terjesztése esetén a terjesztő köteles biztosítani ezen információknak a terjesztési nyelvről államnyelvre való autentikus fordítását.

3. Ukrajna rádió- és televíziószervezetei saját belátásuk szerint műsorszórásukat végezhetik államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken, a nemzetközi kapcsolattartás nyelvein és más nyelveken – így egy vagy több nyelven is. Az államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken történő országos, regionális vagy helyi műsorszórás terjedelmének meg kell felelnie a nyelvi csoportok létszámának, és ezt maguk a műsorkészítők szabják meg.

4. Az audiovizuális alkotások sugárzása, a rádió- és televíziószervezetek belátása szerint eredeti nyelven vagy államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken, hangaláfestéssel vagy szinkronnal, vagy államnyelven feliratozva történik. Műszaki lehetőségek esetén az audiovizuális alkotásokat több nyelven is közvetíthetik, biztosítva az alkotások fogyasztói számára a szabad választás lehetőségét.

5. Az állam garantálja a rádió- és televízióadások szabad közvetlen vételét a szomszédos országokból, melyeket ugyanazon vagy az államnyelvhez hasonló nyelven, vagy Ukrajna regionális, vagy a nemzeti kisebbségek nyelvein sugároznak, és nem gátolja a rádió- és televízióadások átvételét a szomszédos országokból, amelyek az éterbe ilyen nyelven sugároznak, valamint biztosítja a véleménynyilvánítás szabadságát és a szabad információterjesztést nyomtatott termékek útján ezeken a nyelveken. A jelzett szabadságok megvalósulása törvényben korlátozható.

6. A nyomtatott tömegtájékoztató eszközök nyelvét az őket alapítók határozzák meg az alapító okiratoknak megfelelően.

7. A szolgálati és közhasználatú nyomtatott termékeket (úrlapokat, nyomtatványokat, elismervényeket, jegyeket stb.), melyeket az állami szervek és az önkormányzatok szervei, az állami vállalatok, intézmények és szervezetek terjesztenek, államnyelven adják ki. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, a helyi tanács határozata alapján, a nevezett termékeket az adott regionális nyelven (nyelveken) is kiadhatják. A magánvállalatok, intézmények és szervezetek, magánvállalkozók, polgárok által terjesztett közhasználatú nyomtatott termékek kiadványaiban szabadon alkalmazhatják az államnyelvet, a regionális nyelveket vagy a kisebbségi nyelveket és más nyelveket.

25. cikk. A posta és a telekommunikáció nyelve

1. Ukrajnában a postai szolgáltatásokban, a telekommunikációban az államnyelv, a regionális vagy a kisebbségi nyelvek vannak használatban.

2. Az Ukrajna területén belül küldött postai küldemények, táviratok címzettjét és feladóját államnyelven kell feltüntetni. A távirat szövege bármilyen nyelven írható a cirill vagy a latin ábécé betűivel.

3. A nemzetközi postai küldemények és értesítések, ha azokat az általánosan használatos telekommunikációs hálózaton továbbítják, Ukrajna nemzetközi szerződéseiben előírt nyelvek felhasználásával kerülnek feldolgozásra.

26. cikk. A reklám és az árumarkírozás nyelve

1. A reklámhirdetmények, szórólapok és az audiovizuális reklámtermékek egyéb formái államnyelven vagy a reklámozó választása szerint más nyelven készülnek.

2. Az áruvédjegyek és szolgáltatások a reklámban olyan formában jelennek meg, ahogyan a jogvédelmet kapják Ukrajnában a törvénynek megfelelően.

3. Az áru markírozása, használati utasításának stb. szövege államnyelven és regionális vagy kisebbségi nyelveken történik. Az áruterhelő határozatára az államnyelvű szöveg mellett e szöveg más nyelvű fordítása is elhelyezhető. Az exportra szánt áru markírozása bármely nyelven végezhető.

V. Fejezet A FÖLDRAJZI MEGNEVEZÉSEK ÉS A POLGÁROK NEVÉNEK NYELVE

27. cikk. A földrajzi megnevezések nyelve

1. A földrajzi megnevezéseket (toponímiák) – a közigazgatási-területi egységek, a vasútállomások, az utcák, a terek stb. neveit – államnyelven alkotják meg és teszik közzé. Azoknak a földrajzi körzeteknek a határain belül, melyekre a jelen törvény 7. cikk harmadik bekezdése feltételeinek megfelelően a regionális nyelv (nyelvek) kiterjed, e megnevezés megfelelő változata az államnyelv mellett ezen a regionális nyelven (nyelveken) is megjelenítésre kerül. Szükség esetén, az államnyelvű megnevezés latin betűs megfelelőjét (transzliterációját) tüntetik fel.

2. Az ukrán megnevezések regionális vagy kisebbségi nyelven való megjelenítése a megjelenítés nyelvének hagyományai szerint történik. Ezek más nyelveken való megjelenítése az államnyelvből való transzkripcióval történik.

3. Az Ukrajna határain kívüli földrajzi megnevezések államnyelven kerülnek feltüntetésre az eredeti nyelvből való transzkripciójával.

4. Az Ukrajnában történő alkalmazásra szánt térképészeti kiadványokat ukrán nyelven készítik és adják ki.

28. cikk. Ukrajna polgárai neveinek nyelve

1. Az ukrán állampolgárok neve, az ukrán helyesírásnak megfelelően, államnyelven kerül alkalmazásra.

2. Regionális és más nyelveken az ukrán állampolgárok neve a meghatározott normáknak megfelelően kerül alkalmazásra.

3. Minden ukrán állampolgárnak joga van saját család- és utónevét (apai utónevét) anyanyelvén, az adott nyelv hagyományainak megfelelően használni, valamint jogosult ezek hivatalos elismerésére. E jog alkalmazása során, az állampolgár család- és utónevének (apai utónevének) megjelenítése az ukrán személyazonossági igazolványában, ukrán útlevelében és egyéb hivatalos igazolványában, a polgár választása szerint, az ukrán, az orosz, vagy más nyelvből való transzkripcióval történik.

4. A család- és utónév (apai utónév) a személyazonossági igazolványba, útlevélbe és egyéb hivatalos igazolványba való beírása a tulajdonos előzetes jóváhagyásával történik.

5. Ukrajna minden állampolgárának joga van ahhoz, hogy kijavítsák család- és utónevét (apai utónevét) a személyazonossági igazolványban, útlevelében és egyéb hivatalos igazolványában, ha azt hibásan írták be, ideértve azt az esetet is, amikor jelen cikk harmadik és negyedik pontja követelményeinek megsértése következtében keletkezett a hiba.

VI. Fejezet

UKRAJNA FEGYVERES ERŐINEK ÉS MÁS FEGYVERES TESTÜLETEINEK NYELVE

29. cikk. Ukrajna fegyveres erőinek és más katonai testületeinek nyelve

Ukrajna fegyveres erőinek és Ukrajna jogszabályainak megfelelően létrehozott más katonai testületek szolgálati szabályzatának, okmányainak, ügyvezetésének, parancsainak és egyéb szabályzati kommunikációjának nyelve az államnyelv.

VII. Fejezet

AZ UKRÁN NYELV ÉS KULTÚRA FEJLŐDÉSÉNEK ELŐSEGÍTÉSE UKRAJNA HATÁRAIN KÍVÜL

30. cikk. Az ukrán nyelv és kultúra fejlődésének elősegítése Ukrajna határain kívül

Az állam a nemzetközi normáknak és államközi szerződéseinek megfelelően elősegíti az ukrán nyelv és kultúra fejlődését külföldön, a határon túli ukránok nemzeti-kulturális szükségleteinek kielégítését.

A nemzetközi jog normáinak megfelelően, az érdekeltek kérésére, sokoldalú támogatásban részesíti az oktatási és tudományos intézményeket, az ukránok nemzeti-kulturális szervezeteit, a külföldön élő ukrán származású állampolgárokat az ukrán nyelv elsajátításában és a tudományos ukrainisztikai kutatásokban, elősegíti az ukrán származású állampolgárok tanulását Ukrajna tanintézeiben.

VIII. Fejezet

„AZ ÁLLAMI NYELVPOLITIKA ALAPJAIRÓL” SZÓLÓ UKRÁN TÖRVÉNY VÉGREHAJTÁSA

31. cikk. E törvény végrehajtása

1. „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szóló ukrán törvény végrehajtásának a megszervezése Ukrajna kormányának, a központi és a helyi végrehajtó hatalmi szervek, a helyi önkormányzati szervek, a polgári egyesületek, a vállalatok, intézmények és szervezetek vezetőinek a feladata illetékességi körtük szerint.

2. E törvény végrehajtásának a felügyeletét Ukrajna Legfelső Tanácsa parlamenti ellenőrzés formájában, valamint más, az Ukrajna jogszabályai által erre felhatalmazott államhatalmi és helyi önkormányzati szervek végzik.

3. E törvény teljesítésének bírói védelmét a bírósági hatalom szervei látják el.

IX. Fejezet
FELELŐSSÉGVISELÉS „AZ ÁLLAMI
NYELVPOLITIKA ALAPJAIRÓL” SZÓLÓ UKRÁN TÖRVÉNY
MEGSÉRTÉSÉÉRT

32. cikk. Felelősségviselés „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szóló ukrán törvény megsértéséért

Az államhatalmi szervek, a helyi önkormányzati szervek, ezek tisztségviselői és hivatali személyei, a polgárok, akik megsértik „Az állami nyelvpolitika alapjairól” szóló ukrán törvényt, Ukrajna jogszabályai szerint közigazgatási vagy büntetőjogi felelősséget viselnek.

X. Fejezet
ZÁRÓRENDELKEZÉSEK

1. Ez a törvény kihirdetésének napján lép életbe. E törvényt államnyelven, regionális vagy kisebbségi nyelveken és más nyelveken közzéteszik.

2. E törvény életbe lépésének napjától érvényüket veszítik:

Az Ukrán SZSZK Törvénye „A nyelvekről az Ukrán SZSZK-ban” (A Legfelső Tanács Közlönye (BBP) 1989., Nr 45., 631. cikk; 1995., Nr 13., 85. cikk; 2003. Nr 24., 159. cikk);

Az Ukrán SZSZK Legfelső Tanácsának Rendelete „Az Ukrán SZSZK „A nyelvekről az Ukrán SZSZK-ban” szóló törvénye életbe lépésének rendjéről” (A Legfelső Tanács Közlönye (BBP) 1989., Nr 45., 632. cikk);

3. Az érvényes jogszabályok, mind azon ideig, amíg nem lesznek jelen törvénynek megfelelően módosítva, kizárólag azokban a részekben alkalmazandók, melyek nem ellentétesek jelen törvénnyel.

4. Ukrajna Miniszteri Kabinetjének:

háromhavi határidőn belül biztosítani saját normaértékű jogszabályainak, valamint a minisztériumok és a központi végrehajtó hatalom egyéb szervei normaértékű jogszabályainak jelen törvénynek való megfelelését;

intézkedéseket foganatosítani annak érdekében, hogy az érintett hatalmi szervek, szervezetek és intézmények, ezek tisztségviselői és hivatali személyei, a polgárok tájékoztatva legyenek jelen törvényben foglalt jogokról és kötelezettségekről;

utasítani a központi végrehajtó hatalom speciálisan megbízott központi statisztikai szervét és annak területi szerveit, hogy három hónap le-

forgása alatt, a jelen törvény 7. cikk harmadik pontjának megfelelően lássa el az illetékes helyi tanácsokat az országos népszámlálásnak a közigazgatási területi egységek lakossága nyelvi összetételére vonatkozó adataival;

5. Ukrajna televíziós és rádiós kérdésekben illetékes nemzeti tanácsa biztosítsa három hó leforgása alatt a korábban televízió- és rádiószervezeteknek kiadott műsorszórási licencek összehangolását a jelen törvény követelményeivel a licencesekre nézve pótlólagos kiadásoktól mentesen.

XI. Fejezet
ÁTMENETI RENDELKEZÉSEK

[...]⁴⁷

V. Janukovics
 Ukrajna Elnöke
 Kijev, 2012. július 3. № 5029-VI

Nem hivatalos fordítás

Fordító: Kótyuk Vera
 Lektor: Timkó Ilona
 Szaklektor: dr. Tóth Mihály

⁴⁷ Elhagytuk a XI. fejezetet, amely az egyéb törvényekben a nyelvtörvényből következő módosítások felsorolását tartalmazza. Teljes szöveg: lásd. előző lábjegyzetet.